

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

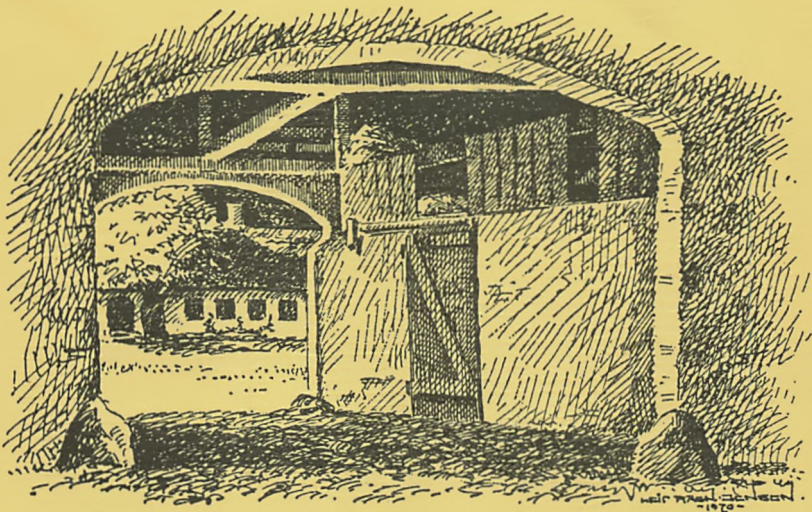
Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

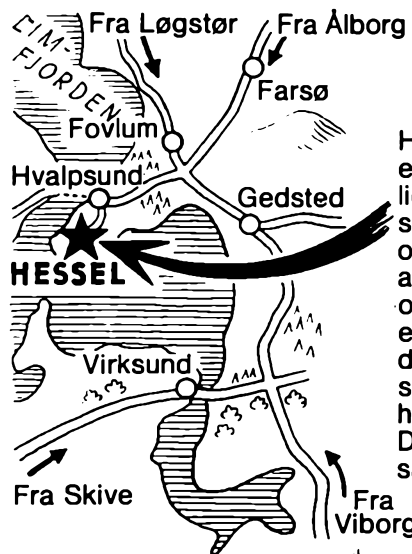
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORVALTER PÅ HESSEL

Af proprietær Vilh. Bruhns erindringer

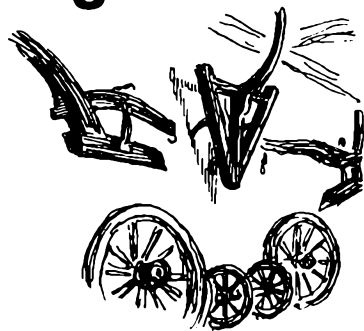

Et besøg på herregården Hessel

Helt ude i det vestligste Himmerland, et par km sydvest for Hvalpsund ligger den gamle herregård Hessel med sine store, stråttækte længer. Gården omtales første gang 1391, og størstedelen af de nuværende bygninger er opført omkring år 1700 efter en brand. Efter en grundig restaurering har Ålborg Amt, der nu ejer gården, ladet den indrette som et museum, der viser, hvordan en herremand boede i 1800-tallet. Der er adgang mod entré i sommer-sæsonen kl. 10.30-17.30

Hessel minder mest om en meget stor bondegård. Her ses laden og stuehuset, »Rålingen«, fra den vældige gårdsplads med den stensatte vandingsdam, der indtil fornylig var gårdens eneste vandforsyning

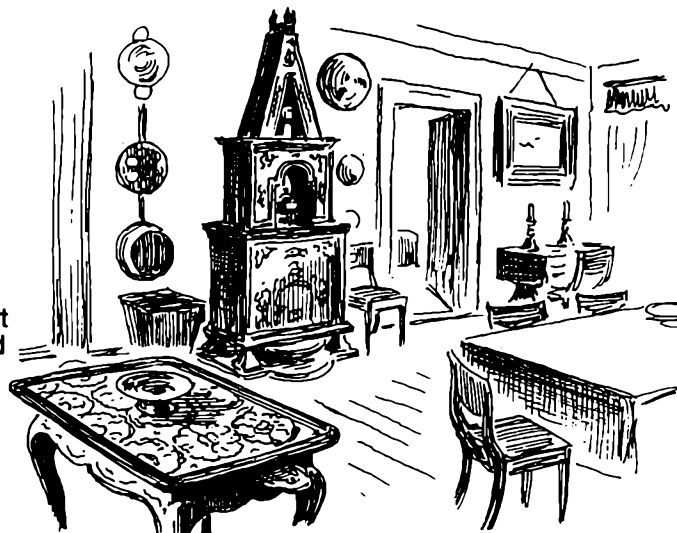

Der er en fin samling af gamle landbrugsredskaber i laden

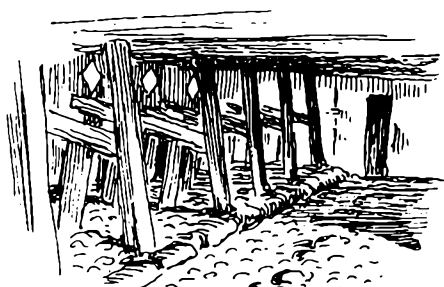

I stuehuset findes bl. a. det gamle køkken med klinker på gulvet

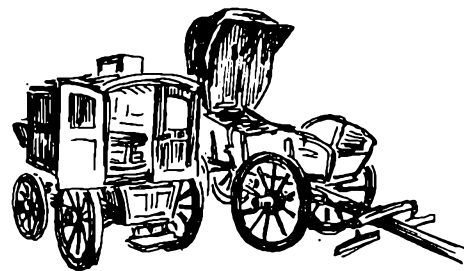
I den rummelige storstue, der blev brugt ved festlige anledninger, kan man se et kostbart Delfter-kakkelbord og en stor, norsk støstøbejerns-ovn fra 1765

Efter besøget på gården kan man gå en køn tur over de fredede lyngbakker til slugten ved Hessel Krat

Hestestalden med de gamle, solide båse og stenbrolægningen er bevaret

I laden ses gamle køretøjer som f. eks. ambulancen og lægevognen

Frankeres
som
brev

Hessel Danmarks helstråtækte herregård
telefon (08) 638125 9640 Farsø.

Med omstående tegninger håber vi at vække interesse for et besøg på Hessel Landbrugsmuseum.

Her, i Danmarks sidste helt stråtækte herregård, findes i udbygningerne bl.a. en meget stor samling landbrugsredskaber, maskiner og vogne, og her er opstillet en ca. 100-årig smedie. Rullestue og gamle karlekamre kan også beses.

I den lange, lave hovedbygning er stuerne, for de flestes vedkommende, udstyret med mere end 100 år gamle møbler, som alle har hørt til på Hessel.

Museet er åbent alle ugens dage fra kl. 10⁰⁰ til 17³⁰, men skoleklasser og selskaber er velkomne til også at aftale anden tid med kustoden, B. Brink, på telefon 08 638125.

Medbragt mad kan spises indendørs i et lokale i en af udbygningerne, eller, om det ønskes, i den store, gamle have.

Entréen er for skoleelever 1,- kr. for hver, hvilket også gælder for selskaber på over 24 personer.

Yderligere oplysninger gives gerne på førnævnte telefonnummer.

HESSEL Landbrugsmuseum
Hvalpsund
9640 Farsø

Med venlig hilsen

B. Brink.

FORVALTER PÅ HESSEL

FORVALTER PÅ HESSEL

AF
PROPRIETÆR VILH. BRUHNS
ERINDRINGER

VED
FORSTANDER F. ELLE JENSEN
SKALS

(ejer af Hessel fra 1943-66)

Udgivet med støtte af

FARSØ OG OMEGNS SPAREKASSE

Af nedennævnte artikler af F. Elle Jensen i »Fra Himmerland og Kjær Herred« er her anvendt de to førstnævnte »Forvalter på Hessel«.

Fra Himmerland og Kjær Herred 1947: Forvalter på Hessel.

Fra Himmerland og Kjær Herred 1949: Forvalter på Hessel.

Fra Himmerland og Kjær Herred 1958, side 228: Kaptajn Bunde.

Fra Himmerland og Kjær Herred 1964, side 78: Bryllup på Hessel.

Fra Himmerland og Kjær Herred 1946, side 292: En Hoveristrid.

INDLEDNING

HESSEL nævnes allerede på Dronning Margrethes tid. Herremanden Vide Videsen pantsatte i 1391 gården for »hungertrang«.

Nogen større rolle i Danmarkshistorien har Hessel dog aldrig spillet. Det, der gør den så enestående, er det sluttede gårdanlæg, den menige herregård, der aldrig har været sædegård for en adelslægt — og derfor ikke har fået nogen pompøs hovedbygning, adskilt fra avlsgård ved volde og grave.

Og så er det Danmarks sidste helt stråtækte herregård.

Blandt de berømteste ejere af Hessel må nævnes alkymisten Valdemar Daa. Det er ham, som H. C. Andersen beretter om i sine historier. Han har dog aldrig boet på Hessel — men derimod på Lerkenfeldt, som han også ejede. Vald. Daa satte alt overstyr i sine forsøg på at lave guld — og døde forarmet i 1691.

Hessel har gennem sin lange historie flere gange haft fælles ejer med Lerkenfeldt. De to gårde ligger jo ikke så langt fra hinanden.

Endelig i 1829 overgår Hessel til ELLE-slægten. Den sidste ejer, fhv. højskoleforstander F. Elle Jensen sælger Hessel i 1966 til det daværende Aalborg Stiftamt for 475.000 kr., hvilket var ejendoms-skyldsvurderingen. Der medfølger godt 330 tdr. land — og forpligtelse til at genopbygge og gennemrestaurere den da stærkt forfaldne gård.

Købekontrakten fra 1828 for Jesper Lauridsen Elle er bevaret. Han gav 5.600 rigspund sedler for Hessel, der også dengang var i stærkt forfald.

Den ældste af bygningerne på Hessel er laden, der menes at stamme fra om ved 1650. Interessant er her især spanterne i køreloen. Der nævnes, at en af Chr. IV skibsbyggere skal have bygget laden.

Stuehuset indeholder rester af et ældre hus fra om ved 1702, idet gården med undtagelse af laden nedbrændte dette år.

Mod havesiden er der en del velbevaret bindingsværk. Men i det store og hele daterer stuehuset sig fra en periode om ved 1830, da Jesper Elle gav det sit nuværende udseende.

Studestaldene er så lave, at en voksen mand har svært ved at gå oprejst derinde. — Og så har der været kreaturer i disse stalde helt frem til 1966!

Det, der er med til at gøre Hessel så interessant, er bl. a., at alt står som for 100 år siden. Indboet i stuehuset fulgte med i handelen i 1966 og er efter en gennemrestauration nu påny placeret på de rette steder i stuerne.

For godt 100 år siden var der på Hessel en ung forvalter ved navn Vilhelm Bruhn.

Vilh. Bruhn var en god fortæller og en ypperlig skribent — og det er gennem hans humorfyldte beretninger fra Hessel, at vi er i stand til at udpege placering af datidens indbo og inventar — men også til at danne os et yderst levende billede af livet, som det nu udartede sig i dagligdag som i fest på en storgård med et stort folkehold.

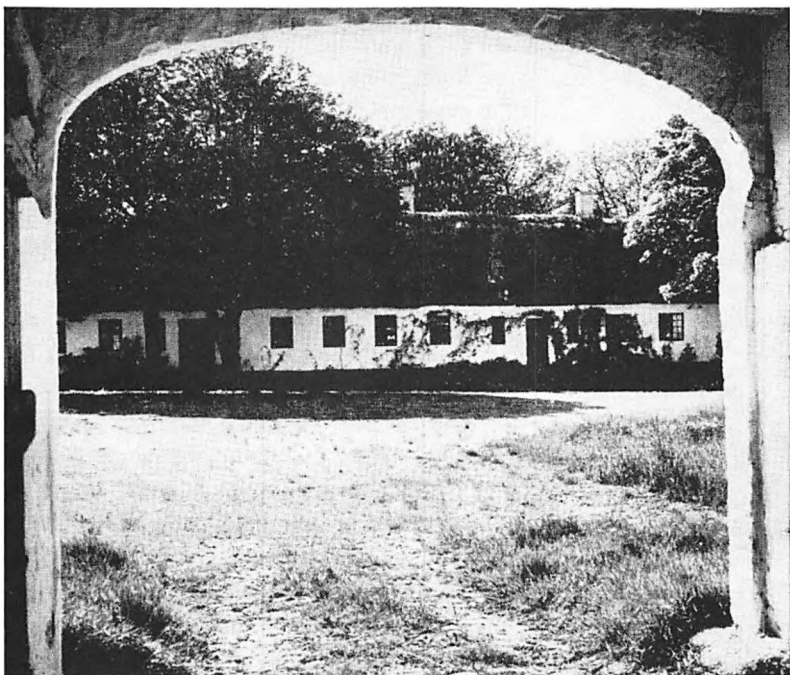
Vilhelm Bruhn blev i øvrigt senere gift med en datter fra Hessel.

Fhv. højskoleforstander F. Elle Jensen har redigeret Vilhelm Bruhns erindringer — og det er blevet til nogle artikler i Historisk Samfunds Aarboeg »Fra Himmerland og Kjær Herred«.

Elle Jensen har tilskyndet Hessel-udvalget at udgive disse artikler, og med stor velvilje fra Historisk Samfund og økonomisk bistand fra Farsø og Omegns Sparekasse er det blevet muligt at optrykke beretningen om forvaltertiden på Hessel.

S. Bugge Vegger.

FORVALTER PÅ HESSEL
AF PROPRIETÆR VILH. BRUNS ERINDRINGER
VED FORSTANDER F. ELLE JENSEN, SKALS

Proprietær *Vilhelm Bruhn*, f. 1847 i Næstved, var søn af daværende premierløjtnant ved dragonerne, senere oberst C. J. Bruhn. Som ung lærte han landvæsen hos proprietærene Lawætz, Kalundborg Ladegaard, og Holm, Ubberupgaarden, og blev derefter, kun 19 år gammel, i året 1867 2. forvalter på Hessel hos proprietær H. C. Elle († 1902). Her var han et halvt år og blev forlovet med Elles næstældste datter, Christine, vendte derefter tilbage til Sjælland, hvor han havde et par pladser og aftjente sin værnepligt ved garden, men kom atter (1869) til Hessel og var forvalter dér i den følgende vinter. 1872 købte han proprietærgården »Constantia« ved Grenå, senere en ejendom på Viborgegnen. Han døde, 89 år gammel, på Vindumovergaard ved Bjerringbro (1938). Af hans efterladte, overordentlig livfuldt skrevne erindringer om hans barndom og ungdom bringes nedenfor et udtog af det afsnit, hvori han fortæller om sin forvaltertid på Hessel.

Brubn kom til Hessel den 20. maj 1867, aftenen før Hvalpsund marked. I den anledning var adskillige handelsfolk kommet til gården for at overnatte, og der var stort selskab.

Den første, jeg hilste på, var sognets præst¹⁾, en førleden mand med et tiltalende åsyn, han stod i ivrig samtale med godsejer Føns, Ørslev-

kloster, en slægtning af hans hustru, dampende på en gammel pibe. Da jeg nærmede mig, afbrød han straks samtalen med godsejeren og hilste venligt på mig, og idet hans ansigt antog et meget velærværdigt udtryk, indbød han mig til at besøge præstegården. Bag ham stod, som sig hør og bør, degnen²⁾, en helt pæn skikkelse, også han hilste venligt på mig og indbød mig, mens han lukkede munden så højt op, som om han ville sige amen til pastorens invitation; for øvrigt lod han mig vide, at han for tiden var enkemand. Bag ham stod to vordende seminarister, der var i huset hos ham for at blive forberedt. Det var som hele

V. Brubn. (Ungdomsbillede).

gejstligheden dannede et midtpunkt i stuen, hvorom de andre grupperede sig; Rolin³⁾ lod mig også vide, at pastor Jacobsen var husets gode ven og meget formående i vanskelige forhold under den herskende enevoldsregering.

En anden særlig god ven af huset hilste jeg også på, en rigtig udpræget jysk herremand, Mikkell Kjeldsen til Ørndrup, høj, drøj, djærv og ligefrem i hele sit væsen, ulastelig sort skødefrakke, silkevest, urkæde med signet dinglende på den trinde mave. Et »Velkommen til Jylland« var hans hilsen, med spørgsmål om sådan en københavner

¹⁾ Chr. Jul. Sim. Jacobi Jacobsen, f. 1815, præst for Louns-Alstrup 1862—72.

²⁾ Lærer Christiansen, Louns, f. 1835.

³⁾ Forvalter Anton Rolin, forlovet med Elles ældste datter Kathrine, siden gård-ejer i Harritslev.

forstod sig på at bedømme en jysk stud. Hertil var jo ikke andet at svare, end at det ville glæde mig, om en så god kender som han ville være min vejleder. Svaret faldt i god jord, det fik jeg at mærke i fremtiden, og jeg blev indbudt til at besøge Ørndrup.

Var forsamlingen ellers broget, var samtaleemnet ens: Markedet næste dag og studepriserne. Det var jo noget helt nyt for mig, thi hvor jeg før havde været, drejede alt sig om malkekøer og deres opdræt, mens markedet var aldeles underordnet, da besætningerne fornyedes ved indkøb fra angel og ved opdræt, men det var morsomt at høre på diskussionen og den iver, hvormed den dreves, kraftudtrykkene og den lune humor, som ofte kom frem — navnlig fra Mikkel Kjeldsen, som vist var den mest erfarne og drevne i det kapitel.

Nu åbnedes døren til spisestuen, og den venlige husfrue¹⁾ bød de forsamlede træde nærmere og tage til takke. Det sidste var nu overflødigt, for her stod et langt, langt bord, dækket med hvad hjertet kunne begære. For den øverste ende stod en sofa, og i den tog husets herre og præsten plads, ellers ordnede man sig, som man kunne; jeg fik plads ved siden af degnen med god udsigt til præsten, der med megen værdighed udfoldede sin serviet (som han kaldte »Salvet«) og knyttede den om halsen, som om han ville sige: »Nu er jeg beredt til at lade alt vederfares retfærdighed«, og det var heller ingen lille portion stegt ål med dejlige stuede kartofler, der toppede op på pastorens tallerken. Men hvilke ål — jeg havde aldrig i mine dage set sådanne kæmper, her var stykker næsten som et tyndt håndled, og fortrinligt stegt. Jeg kunne ikke lade være at gøre en bemærkning herom til degnen. »Er det noget at snakke om?« sagde han. »I københavnere har nok ikke megen forstand på fisk og ål i særdeleshed; sommetider kan vi her fange dem på et

H. C. Elle.

¹⁾ Christence Elle, f. Skou († 1894).

lispund, så tykke som min arm og så lange som en halv voksen mand!«
 »Det er interessant at høre,« svarede jeg, »jeg ville gerne se sådanne kæmper« — og de to små degnespirer, der sad nedenfor ham, så på hinanden og grinede som en abekat, der har fået et æble; det var tydeligt, at de tænkte: »Sikken torsk, at han tror det.« Så faldt talen på København, og jeg fortalte bl. a. ganske jævnt og troværdigt om de vældige dampkedler, der var under arbejde hos Burmeister & Wain; i den største, jeg havde set, sad 200 mand indvendig og nittede plader, og 300 pudsede af udvendig. »Men hvad skulle dog den vældige kedel bruges til?« spurgte degnen, hvortil jeg svarede: »Jeg tror til at koge de store limfjordsål i.«

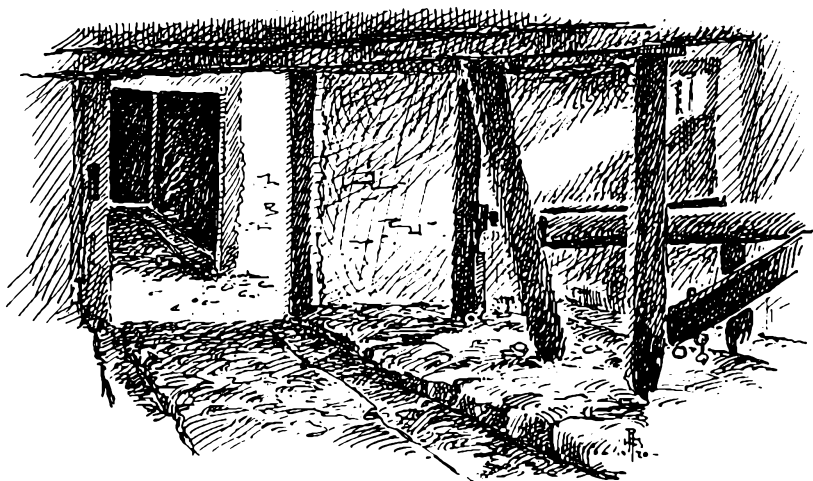
De øvrige bordgæster drøftede, hvem der formodedes at komme til markedet; fra Lynderupgaard kom sikkert Jens Kjeldsen, ligesom der fra Lerkenfeldt, Mølgaard og Restrup også kom en Kjeldsen, det var nemt at høre, at den slægt dominerede på egnen. Højere og højere lød røsterne, da snapsflasken vandrede rundt, thi ålen skulle jo svømme, men da selskabet bagefter trak sig ind i dagligstuen, piberne blev tændt og romtoddyerne marcherede op, udbredte der sig en behagelig stemning over alle efter den gode aftensmad og i bevidstheden om at have vist værtindens bord al ære. Jeg må tilføje, at banden og uhøvisk tale ikke hørtes; præsten præsiderede jo. Hr. Elle sagde ikke meget.

Nu brød præsten op, ligeså degnen og »spirerne«, efter mange taksigelser; i procession vandrede de ud af gården, præsten til højre, degnen et halvt skridt tilbage, og til venstre spirerne, der daskede bagefter som et par lammehaler. Dengang var der endnu subordination til!

Næste morgen gik jeg ud for at se på gården og dens mærkværdigheder. Solen skinnede, og en frisk blæst fejede hen over fjorden, hvor der allerede herskede travlhed ved færgestedet med at færgе både mennesker og dyr over fra Sundsøre på Sallingsiden. Foreløbig tog jeg nu syn over gården. Mod nord lå den store lade¹⁾ lige op til indhuset; den havde et mægtigt tag, to hold spændetræer og langlo helt igennem; østen for var en også grundmuret bygning med vognport for herskabsvognene, følbåse og tørvehus²⁾; mod øst var der i et udspring fra den

¹⁾ Fra 1600-tallet.

²⁾ Senere ombygget til kostald og som sådan i brug endnu oktober 1966.

lange, lave kreaturlænge plads til to store fårestier, hvis beboere vist henved 200 stk. med beder og lam, jo forlængst var ude; de blev vogtet af en gammel, gammel mand med rød topluc, skindtrøje og -bukser og med en lang stav, hvori der var en krog foroven til at fange en og anden af den brægende flok. Selv havde han sit kammer mellem kostalden og fårestien, med et meget lille vindue, hvorfra der var fri udsigt til møddingen. Den østre længe indeholdt kostald, foderbås og studestald; indkørselsporten gjorde skel mellem staldene, hvoraf »Nøsset« var så lavt, at jeg knebent kunne gå under bjælkerne. Båsene var meget høje, krybber var der så at sige ikke, kun nogle brædder stod løst fra bås til bås, og bund var der ikke i dem og var vel tildels ufor-nøden, da der fodredes med hør, halm og avner. Der stod nogle og tyve køer og kalve, som vist i høj grad længtes efter at komme på græs; vandingen foregik ved den temmelig store dam i gården. I studestalden stod kun en god tyr, studene gik på lierne langs fjorden. I den søndre længe var der foderbås, hønse-, ande- og duehus, derpå en gæstestald til 6 à 8 heste, og her var gæssenes plads. I det hele var det tydeligt, at fjerkræet var meget yndet; Hr. Elle passede det selv og kom just for at lukke den kaglende, snadrende og skræppende flok ud.

Her fik jeg nu hilst godmorgen til min husbond, der opfordrede mig til at følge med ind til morgenmad og derefter til markedet. Det var jo tak værd, men jeg gik dog først hestestalden igennem. Her stod

8 stærke heste og nogle plagge; seletøjet, om man kan kalde det så, hang på en sidevæg og bestod af sivpuder og stavtøj samt nogle enkelte vævede seler, beklædt med læder; så var der foderlo med hakelsesmaskine og karlekammer med dobbelte senge og skindlagener. I længen var i øvrigt materialkammer og snedkerværksted, det sidste

Jesper Lauridsen Elle.

omhyggeligt aflåset; da jeg siden kom derind, måtte jeg prise den gennemførte orden: der var høvlbænk med fornødent værktøj — hr. Elle havde i sin ungdom lært noget snedkeri i Randers — alt på plads; desuden var der et utal af leer og river i rækker og geled, og langs gulvet stod stykker og stumper og pinde efter størrelse, intet måtte gå til spilde; det var tydeligt, at vi her var på en træfattig egn, men hvad der næsten rørte mig mest, var en hylde under loftet, hvor børnenes aflagte træsko stod omhyggelig ordnet fra de allermindste til de større, ja vel til konfirmationsalderen. For øvrigt var der fra længen opgang til byg-

loftet og indgang til en temmelig stor rullestue, hvor der stod en gammeldags rulle, et bord og to brede velopredte senge, nærmest til håndværkere og enkelte syge. En lille mur med låge, benævnet »den røde låge«, forbandt længen med stuehuset; udenfor var et lille hus, som benyttedes som w. c.; det var praktisk indrettet, så to og to samtidig kunne være der, og hjertet i døren var anbragt på rette sted.

Efter morgenmåltidet fulgtes jeg med min husbond og Mikkel Kjeldsen til markedet ad en sandet, træls vej. Men hvor vi kom frem, var der som en feststemning over det hele, det var en begivenhed af rang, kunne jeg forstå. Den første, vi mødte, var gamle Jeppe, nærmeste nabo til Hessel mod nord; der lå hans grundmurede gård; han havde for mange år siden købt 1 td. hartkorn af den gamle J. L. Elle¹⁾, som derved blev i stand til at udbetale sin restgæld på Hessel, uden

¹⁾ Jesper Lauritsen Elle († 1863) købte Hessel 1829.

at det i det mindste forringede gården. Jeppe var både gårdejer og ålebonde, han holdt nemlig to fiskerkarle, som nok hjalp til ved landbruget, men hovedsagelig fiskede ål, som blev røgt af den gamle selv i et lille røghus, hvorefter han kørte til Hobro og Randers med dem; det gav penge, og han mentes at være sognets rigeste mand. Vi standede og hilste goddag, han mønstrede os nøje, før han svarede. »Nå, det er nok ham Mikkel Kjeldsen, du ska' vel ha' dig nogle stude, tænker a, men hva' er de' for en fremmed klør?« Det fik han at vide, og vi fortsatte til Hole, herfra gik vejen til Illerisøre, hvor markedet holdtes på en lang, flad hede- og græsslette.

Det var et livligt og smukt syn, der mødte os: Fjorden begrænsede hele nordsiden med Livø bredning og øen i det fjerne, og her lå flere små både og skibe, som havde bragt markedsgæster; langs den ene side af pladsen var der en lang række små fiskerhuse, let kendelige ved de på gavlen hængende garn og langskafte træskostøvler, vel indsmurt i tran, så duften af dem og garnene også fortalte om beboernes virksomhed; disse huse var i dagens højtidelige anledning alle mer eller mindre omdannet til små beværtninger, hvor alle og enhver kunne gå ind med deres madtejner, spise deres mellemmader og få kaffe, hele eller halve kopper med fornøden brændevin eller rom, og mangen handel jævnedes der. For enden af disse fiskerhuse lå et langt, rødt bindingsværkshus, der ligesom afsluttede pladsen, og her boede velagtede Niels Christian, sognets eneste købmand eller rettere høker. Butikken var i den ene ende og kendtes på, at der indenfor et par smårudede, støvede vinduer stod nogle hjemmesmedede leblade over kors, hvor imellem var anbragt små og lange piber, skråkarduser, tobak og som oplivende element pragtfulde, forgyldte kopper og en del lange glas med halvsmeltet gult og grønt brystsukker; udenfor døren stod nogle slibesten som skilt, der viste, at her var en velassorteret forretning.

I den anden ende af huset var der dansesal, og op ad dagen var der stuvende fuldt, så fuldt, at man egentlig ikke kunne se, om der dansedes, eller der kun drejedes på ét sted, pigerne i deres fineste stads, stive hvergarnskjoler og silkehovedklæder — hatte var ukendte dengang — karlene i skjortærmer, broget vest med blanke knapper, ny kasket og piben ufravigelig hængende i den ene mundvig. Fornøjeligt

gik det til, musikken hylede op, og sveden randt, så det dampede i den lave stue, og der stod en tåge ud af de åbne vinduer.

På den anden side af pladsen lå en række små boder, rejst af købmænd fra Viborg, Hobro og Løgstør, viborgenserne repræsenteret af skomagere — man sagde, at i Viborg bestod hele byrådet af skomagere undtagen borgmesteren, der som politimester mellem alle disse støvlemagere var ene om at repræsentere det øvrige borgerskab — fra de andre byer var der mest manufakturvarer, og det var ikke altsammen godtkøbskram; der var f. eks. pragtfulde silketørklæder, som her flagrede i den friske vind. Så var der bagere med honningkager og hjerter i skrigende rød farve og med de varmeste elskovsvers klistret midt i, og endelig rebslagere og pottemagere langvejs fra med glacerede fade, jydepotter i alle størrelser, sparegrise og »postelinsfigurer«, skønne at se, samt træhandlere med skovle, »tyrehæle«¹⁾ og tøjrekøller. — Bagved var en hel vognborg af fragtvogne og heste, som forsøgte at gnave i det tynde græs og lyng, og for enden af alt dette til gavn og glæde fremstillede kom den fornøjelige del — først og fremmest en gammeldags karrusel, med kaner og fede heste, som en gammel krikke, opmuntret af en skrigende falsk lirekasse med horn, søgte at sætte i den rette fart. En gammel mand og kone med en stor tøs samlede mange om sig ved at sælge viser og synge indholdet i en langsommelig, drævende tone; det drejede sig mest om ulykkelig kærlighed med forfærdelig oprivende scener, og så skingrede tøsen grueligt op, mens den gamle med rusten røst brummede med, og omkvædet gentoges af hele skaren, som med liv og lyst deltog i sangen; det var ligefrem betagende at se, hvor interesseret de fulgte med.

Inden for den omkreds, jeg her har skildret, var det egentlige marked. Heste var der så at sige ingen af og kun få køer, derimod stude i alle størrelser; om dem drejede al tale og handel sig, og her var Kjeldsenerne de største købere. Mikkil Kjeldsen holdt ord og holdt et foredrag for mig om et par, han ville købe, hornenes stilling, dybden i kroppen osv., og uendelige var de fejl, han foreviste mig ved dem, så sælgeren var slet ikke glad for at høre det. Dog sluttede det med, at han sagde: »Ja, jeg vil alligevel give dig 100 rdl. for dem.« Nu blev

¹⁾ Tøjrepæl.

der pruttet og klasket i hånden, til Mikkel fik studene, og så skete det mærkværdige, at herefter forsvandt næsten alle fejlene, det var et par knagende gode stude, de manglede kun en bedre forplejning, og den skal de få, og ser De, min gode københavner, sådan skal der handles!!

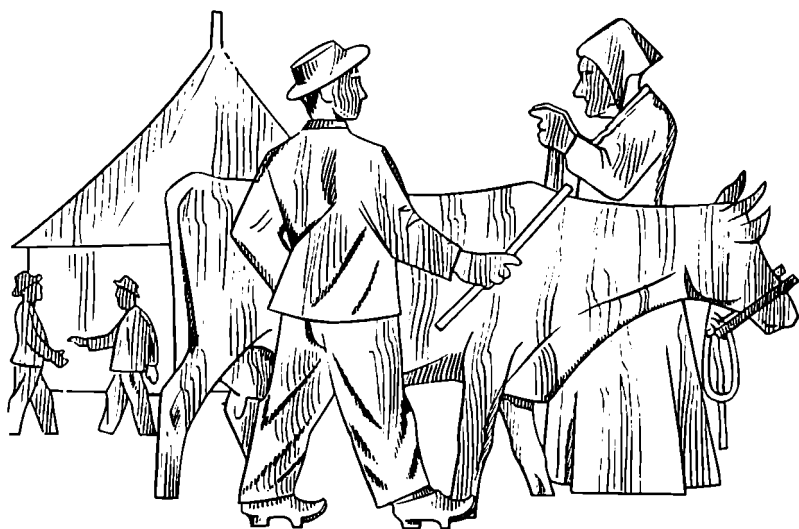
Nu syntes jeg, det var bedst at opsøge min husbond og Rolin, og endelig fandt jeg dem bænket i et telt, vist nærmest for honoratiories; der var flag på teltet og skilt over indgangen, og en pige stod udenfor og vaskede kopper af, for fint skulle det være, men den, der så det skidne vand i baljen, ville vist få en anden mening. For den øverste ende af bordet i teltet tronedes sognets præst med sit værdige, velvillige, fyldige ansigt og korpus og den uundgåelige pibe samt en kaffekop; ved hans side sad hr. Elle og Rolin i ivrig handel med uldhandler Jensen fra Over-Testrup, populært kaldet »Kren Relig«, fordi han havde det mundheld, når han handlede, at der skulle være redelighed i det; her drejede det sig om ulden fra Hessel. Da de så mig, rykkede de samme, og det lod sig ikke gøre at blive fri for den kop kaffe, men rommen, jeg skulle haft i, slap jeg for under selskabets misbilligende hovedrysten, og der var måske noget om det, for den drik, den opvartende skønjomfru fra Hobro var fræk nok til at kalde kaffe, men som nærmest var cikorievand, kunne nok trænge til nogen tilsætning, og ihukommende opvaskevandet udenfor, lod jeg ubemærket kaffen gå under bordet.

Det var helt morsomt at høre på handelen. Hr. Elle var aldrig af mange ord, men desto ivrigere var Kren Relig, som han kunne snakke; prisen var nu nået op til 3 mk. pundet, ikke en skilling mere, det var af lutter venskab, han bød den høje pris. Elle rystede kun på hovedet, mens Rolin var mægler. Kren Relig slog nu om: »Ulden kan jeg ikke købe, men vi kan vel blive enige om et læs havre?« Så faldt Rolin ind: »Hør, Jensen, du må hellere købe den uld, så kan vi levere den med havren i Viborg.« Jensen vred sig og forsikrede, at der var ingen redelighed i den handel; »men så vil jeg have klatterne (det er den fra-sorterede, mindre gode uld) i købet, og så vil jeg give de 4 mk.« Det kunne der nu ikke være tale om, men han fik dem så for halv pris, og nu skulle Elle »relig give lidkøb«. — Ved den øvrige del af bordet gik det lige så livligt til; der sad storbønderne og sallingboerne og drak deres puns og handlede om stude.

I al den tummel forsvandt jeg stiltiende udenfor, der traf jeg fru Elle med sine døtre, som jeg nu fik tilladelse til at vise markedets herligheder. Store indkøb blev ikke gjort, nogle bånd og lignende, men da vi kom til pottemageren, greb fru Elle ind og købte mælkefade, grødfade og den slags til gårdens brug, ligeså træskeer i alle dimensioner. Så var vi henne at høre på visemanden, hvor tøsen nu var så forskreget, at det var en ynke; viser købte vi ikke, men ofrede vor skærv og noget brystsukker til hende for at hjælpe på hendes stemme. Vi havnede ved karrusellen, og efter megen parlamentering fik jeg jomfruerne anbragt i en kane, selv besteg jeg en vældig skimmel, og så kørte vi rundt under megen latter og beundrende blikke fra den forsamlede skare. Det hele var som en familiefest, alle kendte hinanden, alt gik muntert til, og ikke én beruset så jeg.

Nu kom vognen fra Hessel efter damerne, potter og træsager blev læsset på, ligesom jomfruerne, madammen ville dog først tale med sin herremand; ham fandt jeg stående bag teltet i alvorlig diskussion med Søren Byrialsen fra Alstrup, en af pastoratets rigeste bønder og medlem af sognerådet, som hr. Elle var formand for. Samtalen var meget ivrig, den drejede sig om de mange små fiskerhuse, som byggedes i Illerisøre, og de mange børn, der var; det ville åbenbart bringe megen fattigdom, store kommuneskatter, ja, ruin for kommunen. Søren var så bevæget, at tårerne randt fra øjnene — med mindre det skyldtes røgen fra det lille komfur, hvor der stadig brasedes ål, så den stod om de værdige kommunalmænd. Det lykkedes dog at få husbond i tale og føre ham til sin madamme, hvor han fik sin tegnebog lettet for nogle sedler til de aldeles nødvendige indkøb, hvad han brummede noget over. Til svar fik han en alvorlig formaning om at komme hjem til aftensmad.

Så kørte vognen, og jeg gik også med mit indkøb, en dejlig pibe med blått porcellænshoved med det yndigste maleri på, hjem ad den sandede vej. Her nåede jeg en gammel kone, der trak med en velholdt gammel ko; en lille bylt i et broget klæde hang på det ene horn, tøjret havde hun på den anden arm, mens hun flittig strikkede på en strømpe. Jeg bød godaften og bemærkede, at hun nok ikke havde fået koen solgt. Hun sagde venligt tak og spurgte, hvor ellers den karl var fra, og jeg betroede hende min ansvarsfulde stilling som forvalter på

Relief i teak udført af billedhugger Frantz V. Hansen. Motiv fra Johs. V. Jensens himmerlandshistorie Ane og koen. Ophængt i Farsø og Omegns Sparekasse.

Hessel og sagde så, at jeg nok så, der var mange købere til koen, og at hun var for dyr med den. »Nej, den er ikke til fals.« »Hvad i al verden skulle den så til marked for?« »A ha'de et bitte ærinde hertil, a bor ellers oppe i Foulum Hie, de' er så møi et ensomt sted, og Busse kan jo ett' vær' ene en hiel daw, og hun sier så møi lidt til andre høveder, så tøkkes a, det ku' vær' rosomt for hende og følge med. Sælles ska' hun ett'; vi tou har drawn så mannen en plovfure sammen, mens vor får løved'.« Så skiltes vi, hun til Foulum hede, jeg til Hessel, men jeg har så godt kunnet huske dette møde; hvor nøjsom og tilfreds var ikke denne gamle kone og taknemmelig mod sin gamle ko, måske hendes eneste ven derude på den sorte hede.¹⁾

Næste morgen ved 4-tiden purrede Rolin mig ud af sengen, og nu begyndte den alvorlige del, arbejdet. Jeg blev inviteret over i stalden for at hjælpe til med hakkelseskæringen, strigling og rensning var der intet, der hed, det kom ved lejlighed. Så ind til morgenmad; jeg

¹⁾ Jf. Johs. V. Jensens »Ane og koen«, hvis motiv altså kan henføres til 1867.

fik the og smørrebrød, de andre øllebrød. Der havde nok stået en større strid derom, hørte jeg siden; husbond ville, jeg skulle have som han og Rolin, men damerne mente, det kunne aldrig gå an. Jeg syntes nok, hr. Elle så noget skævt til det, og han spurgte, om jeg ikke kunne spise øllebrød, hvortil jeg intetanende svarede: »Jo, om lørdagen fik vi det altid, hvor jeg har været,« og dermed var den sag afgjort.

Jeg havde taget mine anbefalinger med ind, lagde dem på hr. Elles bord og spurgte, om han ønskede at læse dem. Han brummede noget, som kunne udlægges, som det var ham ret ligegyldigt, men op ad dagen mærkede jeg, at det ikke havde været damerne ligegyldigt, og de havde til deres største forbavselse set, at jeg havde lært at lave smør og ost.¹⁾ Det var aldrig forefaldet i deres praksis, og jeg måtte love ved lejlighed at vise min færdighed. Det skete også en dag under primitive forhold: ostepressen repræsenteredes af et bræt og nogle sten, termometer var ukendt, og kærnen var meget gammeldags; det gik alligevel godt under det samlede kvindelige personales dybeste interesse. Jeg må tilføje, at det smør og de oste, jomfruerne lavede, var fortrinlige, navnlig smørret; jeg tror, det dels kom af den omhyggelige behandling, dels af at græsset var fra 6 à 7 årige græsmarker, hvor mange urter groede; jeg har aldrig smagt bedre.

Jeg skulle hjælpe Rolin med at pløje agre af i en gammel græsmark lige bag haven, der skulle i brak. 3 heste spændtes for en gammeldags hjulplov; den var helt af træ, kun skæret, langjernet og de to hjul, hvorpå åsen hvilede, var af jern; en lille trækølle hang på åsen, den var til at banke trækilerne fast, hvormed langjernet rettedes. Mægtig lang var ploven, så der måtte plovkusk til, og det blev mig, og det var et ret svært arbejde både for plovmanden og hestene. Grønjorden var 7 år gammel og trampet fast af den store fåreflok, som her havde sin gang, og så var der en mængde agertorn, der havde bredt sig i klynger, med spidse ender og rødder, tykke som en finger og alenlange. Ofte kørte vi fast og måtte rykke, et besværligt arbejde med den svære plov, som atter skulle fremad med al kraft, søgende at få skæret ind under tornene. Når der ikke var noget i vejen, gik ploven godt og lagde med sin træmuldfjæl en køn fure.

¹⁾ Hos proprietær Lawaetz på Kalundborg Ladegaard.

Det blev aften, inden vi blev færdige; der spændtes aldrig fra, før solen gik ned over Sallingland, og vi hørte kirkeklokken ringe, lige i det øjeblik, solskiven stod i horisonten. Gamle Louns Peter var lige så nøjagtig til at ringe den op i det øjeblik, den viste sig i øst.

Det var en lang dag. Næste dag var en søndag, hvad jo var behageligt nok, men morgenlur var der ikke noget, der hed, for så skulle man være rigtig forvalter og påse alt med kreaturer osv.; på hverdage besørgede husbond det. — Om eftermiddagen arriverede præsten med to ganske unge døtre og degnen med sine seminaristspirer, og der skulle da være en lille dans i den store sal, en dejlig stue med 3 fag til gården og 3 til haven. Den var nærmest umøbleret, men en prægtig 3 etagers kakkellovn fra 1765¹⁾ fyldte godt på den ene væg mellem to gammeldags fyldingsdøre, der førte ind til to gæsteværelser, hver indeholdende 2 meget brede 2-mands senge, fuldt opredte. I salen stod også et gammeldags hvidt bord med svejfede ben og porcellænsplade, og desuden var der en gammeldags sofa og nogle lignende stole med broget storblomstret betræk. På væggen hang en række bibelske billeder (kobberstik) i svære, udskårne rammer og forestillende skabelsens 7 dage.

Her skulle dansen nu foregå, og der blev sendt parlamentær ud til Ola Svensker, som tjente på gården, en halvgammel mand af svageligt helbred; når hjemvén kom over ham, satte han sig ude på en stor sten og spillede sig til ro. Han var villig, placerede sig ved den store kakkellovn og stemte i Efter aftensbordet fik herrerne den traditionelle romtoddy, og kl. 10 afmarcherede gejstligheden i den sædvanlige marchorden, mens vi andre forsvandt i dynerne.

Næste dag skulle jeg fælde grønjord sammen med forkarlen Graves, en ældre, pålidelig karl, og en svensker ved navn Anders. Ploven var helt af træ, og det var mig noget besværligt at vænne mig til at gå på landsiden, jeg var jo vant til at gå i furen, men for resten var det jo langt behageligere. Alt gik da også såre godt trods agertorn og blå slangehoved; kvik var der ikke spor af.

Et par dage efter skulle den store fårevask finde sted. Hele flokken blev drevet ind i en stor fold under Lierne, et lille vandløb opstemmet,

¹⁾ Kakkellovnen, fremstillet på Holden Værk, Norge. Lüttichau var da ejer af Hessel.

og der anbragtes mange kar med en kone og en karl ved hvert. Hr. Elle tog selv fårene ud, og vi andre trak dem til karrene, et ubehageligt arbejde, da de sølle dyr, der ikke var vant til at blive trukket, strittede imod af alle kræfter. Vi modtog dem igen, når de var vasket, og slap dem løse på græsmarken, hvor der var en evig brægen efter lamene, der var lukket inde. Vi blev pjaskvåde, men ellers gik det meget fornøjeligt; drøje vittigheder faldt der og drøj skæmt, som ikke anfægtede, men modtoges med latter. Det meste af dagen gik, om natten vågedes over fårene, de måtte ikke komme ind i stien, før de var tørre, og skulle derfor stadig holdes i gang. Det havde været en livlig scene, værd at fotografere: Den blå fjord, skovene på den anden side — også det muntre billede af de vaskende piger og koner i opkiltrede skørter og med brogede hovedklæder samt de mange får.

Så begyndte fåreklippingen. Forestillingen gik for sig i langloen i den store lade på lange borde, lavet af vognbunde, og ikke få koner og piger, ja, selv de to ældste frøkener, Trine og Christine måtte deltage, der hjalp ingen kæremor. Hr. Elle var selv i fårestien og fangede fårene, som karlene trak til bordene; de sprællende dyr blev løftet op, 3 ben bundet, og så kunne vedkommende dame begynde med uldsaksen. Det var en utrolig færdighed, mange af de ældre lagde for dagen, og frøkernerne stod ikke tilbage, de havde været med før, kunne jeg se. Pelsen skulle så vidt muligt klippes i ét stykke; jeg havde fået den bestilling at samle ulden op, putte den i sække og bære den op i den store sal, som nu var ryddet for møbler, og sprede den ud. Et par dage efter blev denne store dyng sorteret; de tre døtre og pigerne tog sæde rundt omkring den, og jeg fik mange formaninger om ikke at splitte pelsene ad. Så gik det løs, og det var jo let arbejde, men pludselig viste hr. Elles alvorlige ansigt sig udenfor ruderne, nøje iagttagende os; det forøgede fliden, og den ret livlige samtale forstummede foreløbig.

Om søndagen skulle alle i kirke, og så drog vi afsted i en lang række, hr. Elle i spidsen, og da han skridtede rask ud, blev der et stort mellemrum mellem ham og den følgende, og ligeså mellem de andre, så det blev en lang række, og da alle var høje og slanke, gav det degnen en vis berettigelse til at sige, at familien fra Hessel på kirkebesøg lignede en række telegrafstænger. Præsten var præcisheden selv og forlangte, at alle skulle møde i rette tid i kirken, hvis dør degnen lukkede

i det øjeblik, prædiken begyndte. Nu hændte det, at en forsinket synder trådte ind, han fik dog kun et alvorligt blik fra præsten, så han hurtigt dukkede ned i stolen, men o ve, atter knirkede døren, og atter trådte en ulykkelig efternøler ind. Pastoren standsede sin tale, til han var kommet på plads og sagde så: »Efter at vi nu gentagne gange er blevet forstyrret i denne vor hellige handling, vil vi fortsætte!« Hans tale husker jeg ellers ikke, men gamle smed Svendsen fra Hessel sagde med et lunt smil: »Å, jo såmænd, han slår med den ene hånd og klapper med den anden,« og sådan lærte jeg også siden at kende hans karakter. Udenfor kirken hilste vi på ham, og han fik sin indbydelse til aften, så dagen sluttede på bedste måde. —

Nu skulle køerne på græs. Hr. Elle, Rolin og jeg havde travlt med at lave tøjr til de 25 stk. og tumlede dermed i huggehuset. På Sjælland var det jerntøjr, her var det reb, og alt skulle spidskes¹⁾ nøjagtigt, det var ikke så let, men jeg kom hurtigt efter det. »Tyrehæle«, som de kaldtes, lavede vi selv af grene og lignende fra haven, jeg forstod, at her kunne jeg lære meget.

Vi begyndte så at køre mergel fra lierne på brakken bag haven, men vi måtte køre et langt stykke langs fjorden for at komme op i marken. Første dag skulle jeg køre med et forspand af en stor, sort stud og en endnu større bøl²⁾; det gik langsomt og inderlig kedsommeligt, men ved 7-tiden skal jeg love for, at der kom fart i tingene eller rettere studene. Jeg havde lige sat mig op for at køre efter et læs, da en 20-30 løsgående stude kom bissende, og da mit forspand så dem, rejste de hoveder og haler i vejret, gav et brøl og for afsted. Jeg kunne lige så godt have holdt på en ledstolpe, de styrtede efter de andre lige lukket ned mod fjorden; jeg døjede nok med at blive på vognen, og så endte vi ude i havet. Der sad jeg og fik fodbad og lidt mere, de løse stude begyndte en rundgang, og mine fulgte bagefter, det var en hel karrusel, men ikke som da jeg kørte med jomfruerne på Hvalpsund marked. Til alt held lykkedes det mig, da vi i runddansen atter nærmede os bredden, med alle mine kræfter at få studene mod land og at komme op på det tørre. Det var første og sidste gang, jeg kørte med stude, nu fik jeg et spænd heste, og det var mere fornøjeligt.

¹⁾ Spidskes = splejses.

²⁾ Bøl = tyr.

Heden ved Hestbæk og vejen til Louns. I baggrunden Louns bredning. Til venstre taget af Alstrup kirke. Efter et »julckort« (maleri) fra ca. 1870.

Dog var det også nær blevet en vandgang. En eftermiddag som jeg kørte langs fjorden, så jeg to værdige personer i hvide frakker og med dampen oppe komme gående, og der påkom mig en underlig lyst til at hilse på velærværdigheden og min ærede husbond, og skønt jeg indså det forfærdelige, dyede jeg mig ikke, men svingede med pisken og råbte: »Herrerne skulle vel ikke ville en tur i skoven, skoven! Magelig og rar vognen er, jeg har!« Jeg ville ikke undværet synet af de to herres forfærdede ansigter, præsten stod med åben mund og hævede den højre hånd med den dampende pibe mod skyerne som for at kalde alle gode ånder til vidne på slig frækkhed, og min husbonds ansigt lignede nærmest Jupiters, da guderne gjorde oprør! Alt gik dog bedre end fortjent, jeg tænker, den godmodige præst har prædikeret for hr. Elle om ungdom og galskab, for jeg hørte ikke siden til sagen.

En søndag morgen fik jeg besked på at køre herskabet til Hestbækgaard, ca. 3 fjerdingvej fra Hessel. Den ejedes samt en mølle af Mads Poulsen, en foregangsmand, fuld af spekulation, nu havde han i gården etableret en købmandshandel, og det var den, vi var indbudt til at bese og til at slå en lille handel. Vi blev budt velkommen og ind i den forhenværende storstue, som nu var butik med mange herligheder. Fruen købte ind, mens Mads foreviste en decimalvægt, en nyhed på

egnen, hvorfor dens nøjagtighed også blev betvivlet, og da det viste sig, at hr. Elle vejede 147 pund, mens hans unge forvalter vejede 149, 2 pund mere, var vægtens upålidelighed fastslået. Så blev vi budt ind i et mindre kammer, hvor en mægtig seng med brogede gardiner fyldte den ene væg, desuden var der et langt bord med kulørt dug, en bænk og nogle træstole. Et af butikkens fineste vandfade anbragtes derefter på bordet, fyldt med rødgrød — hvad den var lavet af, ved jeg ikke, for der var ikke bærfrugt på denne tid — fløden serveredes i den tilsvarende vandkande og puddersukker i en pæn skål. Så langede vi til fadet, og indholdet smagte godt, men serveringen morede mig. Derefter kom Mads frem med en klukflaske med en bitterdrum for, som han sagde, at tage den søde smag af munden. Det ville jeg ikke have, men skulle så drikke en mjøddram sammen med konerne. Det viste sig ikke så heldigt; alt det søde bevirkede nogle underlige fornemmelser, så jeg hurtigst muligt forsvandt bag kostalden og forærede hr. Mads al hans dejlige rødgrød igen, så egentlig noget at sige tak for havde jeg ikke, da vi med mange taksigelser brød op for at komme hjem til middag.

Arbejdet gik ellers sin rolige gang, kun sjældent hørtes lænkehundens gøen, og så var det gerne en af fiskekonerne, der kom med en ørred eller en helt; disse smågaver var vel nærmest en tak for den hjælpsomhed, hr. Elle altid viste overfor småfolk, der aldrig gik forgæves efter foder- eller sædekorn. Han havde jo kendt hver en fra barn og tituleredes af alle som husbond, da enten de eller deres børn havde tjent på Hessel. Han sagde også du til alle, og forholdet var helt patriarkalsk. En gang om ugen kom posten, den hentedes i Gedsted af Niels Hendrik; dertil kom den med Lars Konge, privilegeret fragtmand i rød kavaj, som én gang ugentlig i stor, åben fragtvogn kørte til Hobro, medtagende alle slags varer, post og passagerer; det var en langsommelig befordring, han holdt ved hver gård, men grundpålidelig var han. Niels Hendrik aflagde posten i præstegården, så der måtte vi hente den. Breve var der ikke mange af og endnu færre aviser; på Hessel holdtes kun Randers Avis sammen med præsten, som først læste den, så det kunne blive gamle nyheder, vi fik.

En morgen kl. 4 kom hr. Elle og kaldte på mig og sagde: »Vil De gå over til Søren Byrialsen i Alstrup og Jens Jensen og bede dem møde i præstegården kl. 10 til sognerådsmøde; der er kommet et vigtigt

brev fra ministeriet, som skal besvares i dag.« Det ville jeg hellere end gerne og vandrede afsted, ledsaget af »Snap«. Søren Byrialsens gård bestod af 4 lave, velholdte længer, tækket med lyng, indhuset med små vinduer og to døre med klinkefald; jeg spadserede udenom en velholdt mødding til den dør, hvor der var brolagt, kom ind i en lille gang og bankede der på en anden dør, oliemalet, det skulle vist være egetræsmaling, men lignede nærmest et billede af Københavns bombardement, hvor bomber og granater fløj rundt i luften.

I stuen mødte mig et fantastisk syn. Her var murstensgulv og så lavt, at jeg lige kunne stå under loftet, 3 små blåmalede vinduer med blomstrede gardiner eller kapper, derunder en vægbænk med en hel række høse- og gåsereder under sædet, hvorfra hovederne af de rugende fugle stak ud. På den modsatte væg to alkovesenge med skydedøre til folkene, og på væggen foran mig også en alkoveseng, men med lange gardiner, til ægteparret. Foran bænken var et langt, hvidskuret bord med løse skamler, midt på gulvet stod noget, der lignede en fårehæk, fuld af uldriller, og på kanten sov 7—8 store kyllinger.

Alt åndede fred og ro, men nu var det forbi. Den første jeg fik øje på, var en gammel mand, Matrosen kaldet, han havde faret på de store have og var nu havnet her på sognets regning, han var åbenbart lige krøbet ud af sengen med sin røde toplue på hovedet, det ene ben havde han lige fået i bukserne, det andet kun halvvejs, da han aldeles forbavset så mig stå i døren, en hvid skikkelse fra tå til top; han ligefrem spilede øjne og mund op og blev stående på ét ben. Det næste, jeg så, var madammen, en meget fed dame med et par ben som portstolper, hun vendte agterspejlet til mig og var ved at tage et skørt over hovedet — men nu ville ulykken, at »Snap« fik øje på kyllingerne og i et spring var oppe mellem dem, så de i forfærdelse faldt ned i uldrillerne og flagrede skrigende om med vinger og haler fulde af uld, forfulgt ned på gulvet af hunden. Ved dette pludselige postyr vendte madammen sig med fart, man ikke skulle have ventet, og da hun så ødelæggelsens vederstyggelighed, rev hun skørtet over hovedet og svingede det som en uvejrssky mod Snap, som hylende af forskrækkelse for ud ad døren, mens Matrosen hoppede rundt på det ene ben uden at kunne få det andet i skindbukserne, idet han udskyllede en flod af skældsord, jeg aldrig før havde hørt. Under alt dette stak Søren hovedet ud mellem sengeforhænget og brølede: »Hva' er et

veed?» Nu lagde bølgerne sig lige så hurtigt, som de havde rejst sig, alle krøb i tøjet, jeg forrettede mit ærinde, og da det oplystes, hvem jeg var, var der ikke tale om, at jeg måtte gå uden kaffe, og snart sad vi fredeligt bænket i stuen. Så tog jeg afsked under megen beklagelse over al den uro, Snap havde forvoldt. —

»Her kommer en søn af min ungdomsven, Poul Kastrup fra Kastrup ved Lerkenfeldt«, sagde hr. Elle en formiddag til mig, »vil De følge med ham til Skov¹⁾); Anders Laustsen har 4 store stude at sælge«. Den unge Kastrup var jo lidt ældre end jeg, flink og ligetil, så spadsere-
turen til naboejendommen gik meget fornøjeligt. Men så blev han som en anden person, indesluttet, tør og værdig, da vi trådte ind i den store, firlængede gård, hvor Anders Laustsen kom frem i døren i sin daglige uniform, store træsko, gamle bouser og skindtrøje, gnidende sig på den venstre albue med den højre hånd; det var nu hans vane, og venstre ærme var helt poleret. Jeg præsenterede Kastrup; hans ærinde blev ikke nævnt, men hvor Kastrup og søn viste sig, var der ikke tvivl om, at det gjaldt studehandel, og derfor var Anders lige så reserveret med sit »Velkommen«. Nu viste konen, Gertrud, sig, en hel modsætning til manden i sin påklædning, pænt hovedtørklæde, ternet forklæde, skarpe træk, rolige øjne, og bød os ind i det såkaldte sengekammer, en lille stue med små ruder ud til gården. Vi anbragtes om et lille bord; langs den ene væg var ægteparrets rede, omgivet af meget brogede gardiner, desuden var der et vægskab, hvori sikkert var mangan blank specie; der var jo langt til byen og, som Anders bemærkede: »De' er jo som så mæ de her kasser; man ve' jo, hva' en hår i si' skrin.« Nu bredte konen en tvistes dug over bordet og stillede en tallerken med veltillavet sigtebrødslemmader med fårerullepølse derpå samt et krus gammelt øl, og vi forsynede os med god vilje, så tiltalende alt så ud; jeg har ikke glemt det siden.

Om vort ærinde nævntes ikke et ord, men så sagde jeg: »Hør, Anders Laustsen, Elle, Deres gode nabo, bad mig vise Poul K. vejen til Dem, da han mente, De havde nogle gode stude at sælge. Skal vi gå ud og se på dem?« Anders begyndte at gnide albuen ganske morderlig, mens han gryntede: »Nå ja, å ja såmænd; de' ku' byde se', a helles tinkt, de sku' vent' til Sundmarked. Vi ka' si' på dem, de stor nok li'e uden-

¹⁾ I dag: Skovgård - sydvest for Hessel.

for.« Der stod nu ingen, da vi kom, men nu var der 4, det havde nok Gertrud besørget. Det var morsomt at se på udtrykket i sælgerens og køberens ansigter, Anders med piben tændt og dampende som et lokomotiv så med så forlippede øjne på sine kære stude, som det vist var længe siden han havde betragtet sin kone med, og med røgen kom det stødvis: »De' er kram, hva'? De' er slav, Kastrup, er'et et', hva?« Kastrup lod ham snakke og puste, mens han nøje betragtede hvert enkelt dyr fra hornenes stilling til halespidsen, og så kom det kort og koldt: »Hvad koster de, leveret i Gedsted i dag otte dage?« Anders blev så betaget af det bratte spørgsmål, at hans pibe gik ud; endelig kom svaret. Prisen husker jeg ikke, men Kastrup sagde: »Så farvel, Anders, så kan vi ikke handle«.

Men nu viste Gertrud sig meget belejligt og bød på kaffe. »Jeg har ikke tid, ellers tak, jeg skal videre«, sagde Kastrup, men efter megen snak, og da jeg havde betydet ham, at det vist var umuligt at handle med Anders uden ved en kaffepuns, gik vi indenfor. Anders sang en længere lovsang over studene, uden at det hjalp. Atter greb Gertrud ind: »Ja, ja, bitte Kastrup, men hva' ska' a så ha', de' er mæ, der har passet kallene, så de er blevet til de' de er«. »Såmænd, Gertrud, så skal du have en specie for hver, men så heller ikke en skilling mere«. Dermed rejste han sig: »Skal det så være; frem med hånden, Anders«. Anders ligefrem våndede sig og kilede løs på albuen, men hånden kom ikke frem, og så gik vi.

»Så fik vi ingen handel lavet,« sagde jeg. »Å jo, De skal se, han kommer nok« — og ganske rigtigt, da vi langsomt passerede studene, ligesom betragtede dem endnu en gang, kom Anders stolprende: »La' vos så dele de sidst' 10 daler.« »Jeg kan ikke Anders, men er handelen gjort, skal Gertrud have sine specier med det samme«. Det gjorde udslaget. Kastrup var vel fornøjet — men, sagde han til mig, »havde konen ikke været, havde han helst beholdt studene til Sundmarkedet«.

Hjemme var frk. Christine ved at udbrede en hel del klædningsstykker af gammel model; det var hr. Elles faders mange klæder, som han ville have syet om, hvorfor der blev sendt bud efter en omrejsende skræder. Det var langskødede kjoler og frakker med opslåede kraver, silkeveste og andre veste med lommer med knapper over, spidsbenede bukser med klap for — her var udvalg nok, men hvorledes der skulle

blive noget til hr. Elles brug, turde være tvivlsomt, eftersom han var høj og slank, men faderen en lille mand.

Som vi stod og talte derom, kom et optog, jeg aldrig har set magen til, ind gennem porten: En meget højbenet, mager hest med en rejsning, som ville den kigge over skorstenen og løftende benene som til parade-march, og på dens ryg en ligeså mærkelig fremtoning, en høj, mager, sortsmusket mand med gammel, spids hat, gulslidt fåreskindstrøje og benklæder, der fra knæet var omvundet med bånd, vel for at de ikke skulle krybe op, og i et par gamle støvler, der hvilede i messingstig-bøjler. Bag sadlen var en mantelsæk, foran hang nogle mærkelige jerngenstande, og tværs over lå en lang genstand med skinnende mes-singhåndtag — det lignede en af fortidens riddere eller en skarpretter med sine redskaber. Og bag efter luntede et kvindemenneske i lange snørestøvler, med vadmelseskørt og en gammel hat med brogede, krøl-lede bånd; en lang stok havde hun i hånden og en bylt på ryggen. Vi dannede alle opløb, og så viste det sig at være den bestilte skræder, og de rædsomme instrumenter foran på saddelen forvandlede til presse-jern. Genstanden med messinghåndtaget til en mægtig paraply. Følge-svenden, der travede bagefter og nu omhyggeligt hjalp den tapre skræder af hesten, var hans elskede ægtefælle.

De blev nu på gården i længere tid; skikkelige var de, men mester utrolig vigtig og storpralende. Her fik han dog en uløselig opgave med omsyning af det gamle tøj, og så drog det værdige par atter bort. Rosinanten som havde frydet sig ved god behandling, blev sadlet, den store paraply blev oplået, da det regnede, og pressejernene ikke måtte blive våde, og de drog af, hun sjokkende bagefter.

Mens højbjergningen stod på — det meste græs blev, da engene var meget dårligt udgrøftet, båret op på tørt land af hr. Elle, pigerne og mig, mens karlene brugte leerne — havde jeg det uheld at forvride min højre hånd i ledet, så jeg aldeles ikke kunne bruge den. Jeg talte om en læge, men hr. Elle foreslog mig at gå ned til Niels Thomsen og blive signet. Han var fisker og havde et lille boelssted under Hessel, hvor han hver uge skulle gøre to dages hoveriarbejde; stedet lå lige ved fjorden, og han havde en gammel hest, et par køer og nogle får. Altså travede jeg ned til den kloge mand, hvem jeg traf ved hans båd og betroede, at husbond havde sendt mig til ham. »La' vos så gå

indenfor«, kom det med megen højtidelighed, og ind trådte vi i hans tarvelige stue, hvor der var lergulv, fyrretræsbord, en bænk, et par stole, alkoveseng og i en krog nogle fiskeredskaber; på bordet lå et grovbrød, en halvgnavet tørret »jyde« (flynder) og nogle kartofler. Tiltalende var her ikke, men Jenses højtidelighed smittede mig, da han meget værdigt satte sig og bød mig tage plads ved sin side, greb min højre hånd med sin hårde hånd og strøg mig frem og tilbage over det dårlige sted, alt imens han fremmumlede en slags formular, som jeg ikke forstod et ord af. Havde jeg troet, at denne arbejdsnæve ville have taget hårdt, tog jeg helt fejl, det var en underlig blød bevægelse, disse grove fingre frembragte; hvor længe det varede, ved jeg ikke, jeg var nærmest noget betaget, da han rejste sig, slog kors over hånden og sagde: »Nu kan forvalteren gå hjem, i morgen er hånden rask«. Og sikkert er det, at næste dag var alt i orden — hvortil hr. Elle triumferende bemærkede: »Der kan De se!« Han kurerede også den brune plag, der var blevet halt. Ingen måtte komme i stalden, mens Jens var der; bagefter listede jeg derind, plagen stod som sædvanligt og løftede det syge ben, men der lå tre halmkors bag den — og komme sig gjorde den.

Der kom nu nogle travle dage med høbjergning i Søkæret ved Louns fra 4 morgen til sen aften. Høhøsten kan være så renfærdig og fornøjelig, men her var det noget anderledes. Så længe vi var inde i Kraghals, som det nærmest ved Hole kaldes, var alt så meget godt, græsset langt og bunden tør, men jo længere vi kom ud mod den lille sø, desto vanskeligere blev det. Græsset var kort, det måtte rives lige efter leen for at få samling på det, og så var bunden så blød, at man pludselig sank ned til knæene. Græsset måtte da bæres op på fast bund, så studene kunne slæbe et læs videre hen til hestene, der endelig trak det hjem, det var en langsom historie. Fodtøj kunne man ikke have på, og det skete ikke så sjældent, at en af pigerne sank i med et hvin og under munterhed måtte hives op. Om eftermiddagen stakkede vi det, der var tjenligt, og tog gerne et par læs med hjem om aftenen; disse læs stod så, når vejret var godt, til næste morgen, så kunne vi krybe ud af sengen ved 4-tiden, op på stænget og tage hø fra, mens pigerne malkede. Straks efter davren tog karlene af sted med deres leer, anført af Louns Peter; senere kom de lettere tropper med riverne.

Nu skulle rughøsten begynde. Alt det mandskab, vi havde, mobiliseredes; karle og husmænd stillede udenfor huggehuset, hvor de bevæbnedes hver med et mejered og leblad, meget tungt og klodset, piger og koner bevæbnedes med kratter af samme format, husbond stillede sig i spidsen med sit mejered, fulgt af kokkepigen Marie, som skulle binde op efter ham — og så drog den ganske hær af, et helt imponerende syn. Jeg havde fået ordre til at køre til Illeris, hvor Hessel havde en god, lille tørvemose, og hente tørv; det var jeg godt tilfreds med, to à tre læs kunne jeg køre om dagen, og jeg var fra Sjælland vandt til at stable dem, så det var nærmest en ren lysttur for mig. Kønt var der i Illeris mose, og flinke folk i gården derved. På Hessel skulle Andersen og hans kone læsse af og stable i tørvehuset.

Andersen var en løjerlig, ængstelig person, bange for alt, men mest for hr. Elle og Louns Peter; af profession var han kasketmager og havde et lille hus ved Hadsund; hans kone var langt ude beslægtet med Elles familie. Hvert år kom de vandrende på deres fod til Hessel og hjalp til i høst, som de bedst kunne; deres ankomst var altid uventet, og Andersen havde en stor tørvekurv på armen, vist nærmest beregnet på at blive fyldt med fødevarer, når de atter vendte hjem, hun med en bylt tøj. De blev indkvarteret i rullestuen med de to opredte senge, thi stor var gæstfriheden på Hessel, og et godt hjerte for sin slægt havde hr. Elle i høj grad, men at indordne sig under husordenen var en betingelse, også at yde en hjælpende hånd i arbejdet. Disse to var inderligt skikkelige mennesker, og megen moro havde vi af den ængstelige buntmager, som han kaldtes.

For øvrigt gik høsten nu sin gang i det dejligste vejr, mens jeg kørte tørv. Husbond høstede dog ikke med mere end den halve dag.

Den 23. september var gårdens største festdag, hr. Elles fødselsdag, hvor naboer og venner samt hele præstefamilien gav møde; i år ventedes en købmand Bunde¹⁾, gift med en datter fra Lerkenfeldt, Elise Kjeldsen, han havde været provisor på Farsø apotek og med i krigen 1864 som løjtnant, nu havde han forpagtet købmandsgården, som Lars Poulsen havde bygget i Hestbæk — det var altså egnens første virke-

¹⁾ Se i øvrigt »Fra Himmerland og Kjær Herred« 1958, side 228 og følgende »Kaptajn J. A. Bunde«.

lige købmand i stor stil, derfor noget fint, som imødesås med stor spænding. Der blev bagt i stor stil, ål og ørred lavet til, hr. Elle kom selv med et stort, fedt lam, han havde taget ud af flokken, og så på,

Kaptajn Bunde.

at Rolin og Store Stine vaskede det, at det ikke skulle blive stødt. Stine var et kolossalt pigebarn, hun kunne stå med fødderne i en skæppe og løfte en tønde rug på sin ryg, intet arbejde gik hun af vejen for, og drøj skæmt yndede hun, derfor pratede hun op og drillede Rolin uden at bryde sig det mindste om husbonds tilstedeværelse; hun var sig sin dygtighed bevidst. Vi andre pudsede gården op og rensede gæstestalden.

Dagen efter fødselsdagen skulle Andersen og kone rejse til Skelund; den fødselsdag hørte til deres kærester minder, og de levede højt på den det

ganske år. Den store torvekurv blev fyldt med mange gode sager, det blev en drøj byrde at bære den lange vej, og jeg fik ordre til at køre dem halvvejs til Hobro, så de kunne nå dertil til aften. I Bygum læsede jeg mine passagerer af, hestene fik et foder, og jeg kørte hjem, efter at jeg med et trist vemod havde taget afsked med disse fattige, taknemmelige folk.

Nu blev dagene kortere og kortere, og jeg syntes travlere og travlere. Høet var vi ikke færdige med, de store stude, som skulle sælges, godt en snes stykker, kom i tøjr nede i Søkæret, hvor der i Kraghals var udmærket græsning; de skulle til Hvalpsund marked eller videre; det var jo handelens tid. Inde på langloen lød nu plejlene, sæderugen skulle jo skaffes, og skønt der var en tærskemaskine, blev den aldrig brugt. Al rugen blev lavet i langhalm, de store tage fordrede jo meget.

Slagtingerne begyndte også. 30 beder og får blev slagtet til husets

brug foruden nogle lam, så der blev en stor forsyning. Der slagtedes 10 får ad gangen. Store Stine stak dem, efter at de naturligvis var blevet vasket og klippet med stor omhyggelighed af hensyn til skindene. Trine og Christine gjorde derpå i det hele fårene færdige, så de hang pænt i en lang række, og så kom hen på formiddagen hr. Elle og tog syn over dem; tællen blev omhyggeligt samlet fra for senere at støbes til lys og væger, hvoraf der brugtes mange, både i staldene og inde. Der var nok en mindre petroleumslampe, men den tændtes kun ved besøg af fremmede.

Også gæssene blev slagtet, henved en snes eller så, brystet blev skåret fra og røget, det øvrige kom i det store, mægtige saltkar. Aldrig så jeg en stegt gås på Hessel, men når sulefadet kom på bordet til den meget ofte serverede grøn- eller hvidkål, så var der mangt et godt stykke af gæssene, men dem måtte vi unge være meget beskedne med, ellers vankede der anvisning på, at der også var fårekød på fadet. Ungdommen blev holdt på plads, både her og der — som nu at sætte sig i en sofa eller lænestol, det var uopdragenhed og ubeskedenhed i højeste grad. Dog må jeg sige, at var det vel meget til den spartanske side dengang, er det nu gået i den modsatte retning.

Nu var vi inde i oktober, det blev lange aftener, men vi krøb i seng for at komme så tidlig op som muligt næste dag. Så oprandt Sundmarkedet, årets største. Studene blev klippet og pudset nede i engen af hr. Elle selv og så koblet sammen og derpå af Søren Sort, bevæbnet med en vældig pisk og en madejne på ryggen, stolt ført til markedspladsen. Hr. Elle fulgte lige bagefter i lang støvfrakke, med merskumpibe og sølvknappet stok, det var en højtid at se på; nu skulle jo resultatet af 3 års omhyggelig pleje præsenteres og kritiseres, og det skulle der ofte tålmodighed til at høre på.

På markedspladsen dominerede især studene; om foråret var det nærmest de magre og unge, hvormed besætningerne rekrutteredes, nu var det de store, der skulle sælges, og derfor var også de store handelsfolk kommet, navnlig fra Salling. Her spurgtes ikke om, hvad den eller den stud kostede, nej, det var hele flokken, og ofte tilføjedes: »Må jeg »skyde« en eller to?» d. v. s. kassere dem.

Hr. Elle og Rolin var hurtigt blevet inviteret ind i et telt af de gode handelsfolk, efter at studene grundigt var blevet eftersat, og så begyndte handelen. Kren Relig sad ved samme bord og bød på ulden

med og uden klatter, skind osv., kaffepunsene dampede, snakken gik, så det var ikke så lige at finde ud af, hvordan budene faldt, både for stude og uld, og der blev klasket i hænderne og slået i bordet. I førstningen morede det mig, men som varmen, tobaksrøgen og punseluften steg, fortrak jeg ubemærket, håbende udenfor at træffe Christine og Margrete (den yngste søster), der også kom i følgeskab med præstens lærerinde og børn. Yderligere omtale markedet vil jeg dog ikke; det var ellers som i foråret.

Dagen efter hvilede der en sløvhed over det hele, og der var ingen rigtig gang i plejlene, hvad jeg sagde til Graves, forkarlen. »Forvalteren må how'«, svarede han, »de' wa' marked i goer, og a fik wal manne punser ved — ja a ka' et' how hvor — men betålt bløv de, de' ka' a i dau si i mi' pång«. —

Så er der egentlig ikke meget mere at fortælle om resten af de dage, jeg tilbragte på Hessel i 1867¹⁾ Fårevasken og klipningen foregik som i foråret, men nu skulle hele flokken sorteres hver aften, og den bestilling fik jeg. Det var ikke så lige en sag; de gamle får skulle i én sti, hvorefter vædrene indlodes, bederne og gimmerlammene i en anden, det var let at afgøre ved klippet i ørerne, men øvelse skulle der til, når hele flokken brasede på og ville ind, og var det regn og fårene våde, blev jeg aldeles pjaskvåd selv.

November var passeret og aftensædet begyndt. Rokkerne og karterne var i virksomhed, hvilket bevirkede, at fruen, døtrene og pigerne sad inde i et kammer for sig, mens hr. Elle og jeg — Rolin var rejst — opholdt os i dagligstuen ved et enligt tællelys og en halvkold bilæggerovn. De sidste dage gik. Vognen blev læsset med uld, fåre- og kalveskind samt tøj, jeg gik til præstegården for at tage afsked med mine gode venner, og så oprandt morgenen, da vi skulle afsted. Langsomt rullede vi ud ad porten, hr. Elle var selv kusk, tavs som graven, men da vi nåede bedre vej, syntes også hans ansigt at klare op; der kom enkelte velvillige bemærkninger, og jo længere vi kom fra Hessel, des bedre blev det. I Skals fik hestene brød, og nu gik det raskere på den gode vej, så vi ved middagstid rullede ind i Viborg gennem St. Mogensport.

¹⁾ Efter bestemmelsen skulle Bruhn rejse, når Elle kørte til Viborg med uld.

1868—69 var Bruhn, der under sit ophold på Hessel var blevet forlovet med Proprietær Elles datter Christine, forvalter på Høveltegaard ved Hillerød, men han tilbragte julen på Hessel, hvortil han ankom juleaften, medførende en lille hund som gave.

... Spørgsmålet om, hvordan svigerfar ville modtage mig, blev egentlig ikke besvaret, thi som jeg skulle til at hilse »god dag« osv., opdagede »Snap« hende under den store bilæggerovn med de mange bibelske billeder 5—6 katte, der sov sødelig, alle hvide undtagen én helt sort, bedstefader Elles højtprivilegerede yndling, og i et spring og med et lille fornøjet bjæf for den ind i klyngen. Virkningen var forfærdelig: Op for kattene og styrtede ind i spisestuen og op på det i al sin herlighed dækkede bord, skydende ryg og hvæsende med haler så tykke som en arm. Var kattene faret op, var vi såmænd også, svigerfader sprang som en raket, og jeg fik travlt med at tage »Snap« i nakken, mens damerne søgte at redde, hvad reddes kunne. Heldigvis var der ingen skade sket, kun havde en af de hvide katte fået halen ned i rødbederne, så den rendte rundt som dannebrogsmænd. Sindene faldt derfor snart til ro. Svigerfader ligefrem morede sig, nu alt var gået godt, og pålagde Christine at sørge for, at »Snap« fik noget at æde efter den lange rejse, hvorefter den anbragtes på en pude i den gamle kurvestol ved bilæggeren — og her skulle aftenens anden store sensation ske.

Det var sædvane, at alle helligdage og -aftner kom smed Svendsen, Elles fætter, med kone og datter og spiste med. Han kom først ind, renvasket, lang sort frakke, lang pibe, mens hans eneste øje sendte et polisk blik stuen rundt, hvorpå han efter et »glædeligt jul« anbragte sig på en stol ved siden af sofaen — den helligdom kunne ikke enhver driste sig til at sætte sig i — derpå tren madam Svendsen ind ad døren, lille, yderst sirlig i sort kjole, silkeforklæde, pibet blondekrave med brede hagebånd. Hun havde den vane, når hun havde hilst »glædeligt jul«, at skubbe sig sidelæns hen til kurvestolen og sætte sig dér med en eller anden bemærkning; i aften hed det: »Det er da en dejlig frisk låft!«, hvorpå hun plumpede ned i stolen uden at se »Snap« — men o rædsel, da madammens bagdel ramte »Snap«s trinde mave, udstødte den et bjæf fra den ene og et vældigt sprut fra den anden ende, så »låften« nu absolut ikke kunne kaldes frisk. Alle for op, svigerfader

råbte på Christine, smeden tabte sin lange pibe, og hans kone styrtede ud i køkkenet, hvor hun nær havde væltet sin datter, der just ville ind. Snart var dog alt atter i orden, hverken smedens pibe eller madammens kjole havde taget skade, og aftenen forløb på bedste måde med stilfærdig samtale og afsyngelse af de gamle julesalmer, som svigerfader var så glad ved.

Pastor Jacobsen, Løns.

På grund af sneføret skulle damerne næste dag køre til kirke i slæden. Den var nok værd at se, hestene havde et, jeg ved ikke hvor gammelt, seletøj, der stammede fra Staarupgaard, hvor Elles fader var forpagter, og havde tilhørt herskabet dér; det var ualmindelig svært, mankepuder på et kvarters tykkelse, rigt beslået med firkantede messingplader var det hele, også skyklapperne, og brede remme hang ned over hestens lænd, tæt besat med bjælder, de øverste meget store, de nederste omtrent som en valnød, så det var ligefrem musik, når slæden kørte frem.

Vi kom lige i rette tid, som der ringedes sammen. Kvinderne var gået ind i kirken, men alle mændene stod og ventede på præsten, der kom værdigt med høj hat, mens degnen gik bagefter til venstre. Han hilste venligst så på en og så på en anden, hvorpå hele hjorden fulgte efter ham ind og indtog de bestemte pladser. Der var næsten halvmørkt i kirken, kun oppe på alteret skinnede lysene, rimen sad tykt på væggene og navnlig på de mange ophængte kranse med tøjblomster, der ligefrem gnistrede, men som følge af varmen fra menneskene tøde vinduerne op, så solstrejf kunne falde ind over alteret og på de grønplettede mure.

Nu tav klokken, præsten gik for alteret, og degnen fremsagde indgangsbønnen med megen højtidelighed, hvorpå de gamle julesalmer tonede smukt, båret frem med megen inderlighed, syntes det mig. Ved det sidste vers bukkede degnen for præsten, som rejste sig og gik på prædikestolen, mens menigheden andægtigt bøjede hovederne. Præsten

var ingen stor taler, men han udlagde juleevangeliet jævnt og ligetil under megen andagt og stilhed. Atter lød salmesangen, og præsten gik igen for alteret, mens degnen indtog sin plads i degnestolen og istemte »Af højheden oprunden er«, hvorefter ofringen begyndte. Mændene gik stiltfærdigt først til præsten, der hverken så til højre eller venstre, derefter til degnen, der bukkede uafsladelig for hver, der lagde sin i den tilsendte offerseddel indlagte gave. — —

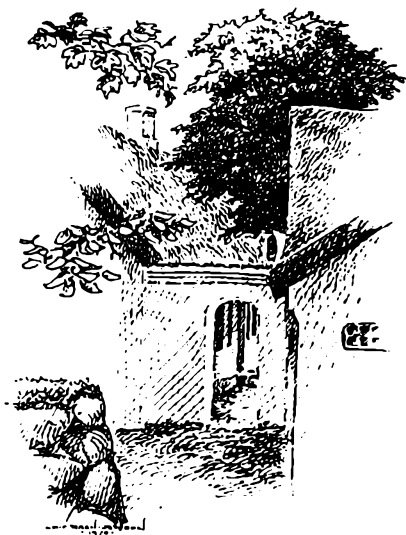
Efter gudstjenesten næste dag var vi budt til julegilde i den gamle, tarvelige præstegård. Præsten, degnen og hr. svigerfader fortrak op i studereværelset, hvor studierne nærmest drejede sig om højtidelig whist, men så havde vi andre frit slag og morede os fortræffeligt med julelege.

3. juledag skulle vi alle, præstens iberegne, til degnens, og præstens halv-voksne døtre var i den anledning fulgt med hjem til Hessel for at få en slædetur og siden have nærmere til skolen — og det gav anledning til en særlig oplevelse. Da vi drog af til besøget, som sædvanlig i gåsegang, med svigerfader i spidsen og mig allersidst, rygende på min fineste pibe, holdt præstedøtrene sig tilbage. Ved siden af den smalle gennemgang ud mod vejen gik en meget stor so og rodede i al fredelighed, da de pokkers tøse pludselig opløftede et hyl og smækkede det intetanende dyr med deres paraplyer, så den i rædsel over det uventede angreb gryntende for ud gennem passagen og kilede sig ind mellem mine ben, så jeg havnede på dens ryg. Der sad jeg, og ned kunne jeg ikke komme, men holdende piben i den højre hånd galopperede jeg strygende forbi den lange front af de spadserende, mens soen stadig gryntede sit »øf, øf«, og kastede bagdelen fra den ene side til den anden for at få mig af, fortsatte ud over agrene, stolt som en general, der inspicerede sit regiment. De andre var naturligvis standset og betragtede med den største forbavelse den forbifarende rytter; leende tilråbte de mig »lykkelig rejse« og bad mig melde hos degnens,

Christine Bruhn, f. Elle.

at nu kom de snart. Endelig slap jeg af uden at have taget mindste skade eller været blevet tilsmudset, ja, om det så var min pibe, var den ikke gået ud, og det stærke lufttryk havde bevirket, at der stod en lang røgsky efter mig, forsikrede man mig. Grinagtigt må det have set ud, og jeg blev modtaget af de andre med en vedvarende latter; aldrig før eller siden har jeg set min svigerfader le så voldsomt. — —

Næste dag ved middagstid gav hundene hals, og ind ad porten kom 3 gamle mænd i lange kapper og med lådden kabuds, bærende en mærkelig tingest, en meget stor stjerne af pap, hvis forreste side var bemalet med billeder, forestillende de hellige tre kongers rejse; den var dobbelt og hul med en lille lampe indeni, så de gennemsigtige billeder kunne ses, når den tændtes. Den ene af de gamle drejede nu med et håndsving ganske langsomt stjernen rundt om billederne, imens de sang en dertil passende sang; det var helt rørende at høre disse noget rystende stemmer synge til herrens pris, og det var ligefrem med virke-

lig andagt, både karle og piger og for resten også vi andre hørte derpå; der var en stemning derover, som betog os. Bagefter blev de gode konger bænket og trakteret i borgstuen og fik noget i posen, hvorpå de atter drog ud i den hvide snørken for at glæde andre og selv glade kunne vende hjem til kone og børn.

Søndag mellem jul og nytår om aftenen var Christine og jeg indbudt til præstegården, mens præsten og Elle var i Alstrup, men helt hyggeligt var det ikke, for der blev snestorm, og under det kom Marie, fruens højre hånd, ind og meldte, at der var lys i kirken. Forkarlen turde ikke gå alene derop og kusken endnu mindre, men på opfordring var jeg straks villig til at følge med. Det blev en drøj tur op ad den stejle kirkebakke, og da vi nåede toppen, hvor sne og storm ret havde magten, døjede vi med at stå fast, men da vi så lys i kirken, måtte vi

videre. Den store nøgle fik jeg sat i døren, men da jeg ville lukke den op, kom der et pust, så lygten gik ud; forkarlen gav et brøl og erklærede ikke at ville ud af stedet. Det var heller ikke hyggeligt, men frem måtte jeg; månen, der hidtil havde været skjult, kastede nu et blegt skær ind i våbenhuset, og jeg gik derfor videre, op til alteret, hvor degnen havde glemt at slukke lysene. Det gjorde jeg da, men i det samme forsvandt månen, og jeg stod i ravende mørke. Jeg kan ikke nægte, at det løb mig koldt ned ad ryggen, og da månen atter kom frem og lyste på de mange kranser, der hang på kvindestolene, syntes jeg virkelig, der sad nogle underlige blege væsener i dem; så forsvandt den, men kom igen og lyste over altertavlens store gule kors — det mindede mig om, at jeg var i Guds hus, og at der intet var at være bange for, og så listede jeg mig afsted, famlende mig frem langs stolene, mens stormen hylede, og kransene raslede. Hvor var det en befrielse atter at stå udenfor.

2. nytårsdag forlod Bruhn Hessel for at vende tilbage til Hoveltegaard. Her fratrådte han til maj og aftjente derefter sin værnepligt ved garden. Derefter var han atter halvandet år forvalter på Hessel, hvortil han kom i november, samme dag som der var hostgilde på gården. Han var fra København rejst med toget til Højslev station ved Skive, gik derfra ud på halvøen Lundø og fandt dér en mand, »Mølleren« kaldet, som trods det hårde vejr indvilgede i at sejle ham over Louns Bredning.

. . . . Så bar han mig ud i båden, lettede dræget, og vi gled fra bredden ud på dybet. Glad var jeg ikke, hvide skumpletter viste sig, og vi var endda i læ af den lange Lundø top. Vinden havde vi agter ind, men kun fokken blev hejst, storsejlet turde han ikke sætte, og det gik rask udad, alt imens han snakkede op: »A plejer helles å ha mi klarinet mej, de' æ så rår å ha nøj musik, men de' besørrer nok æ fjur,« sagde han, og han havde ret; fjorden brusede, og blæsten peb i tovværket, det var ikke hyggeligt; jeg kom til at tænke på Peder Paars' Rejse, den bog havde jeg nemlig i min håndtaske. Af disse tanker blev jeg revet ud, ved at mølleren sagde eller nærmest råbte: »Tag roret en kende, hun tager for meget vand ind, og det kan ikke rende agter, så vi må øse; der sidder noget murgrus under spanterne, og det skal ryddes væk,« og med en lang pind ragede han gruset bort. Det var en vovelig sag, jeg havde ikke begreb om at styre en sejlboat, og det

råbte jeg til ham, men jeg fik ikke svar, for i det samme passerede vi det yderste af Odden, så strømmen i al sin vælde pressere mod båden. I samme øjeblik kom en regnbyge piskende, og i et eneste nu kærtrede båden om på siden; sejlet lå på vandet, og jeg slap roret og krøb ud på bådens side. Mølleren gav et vældigt brøl og for agterud, ja, hvad der skete, kan jeg ikke forklare, men nok er det, fartøjet rejste sig igen, mølleren rakte mig en hånd, og jeg krøb atter indenbords, mens vi nu for frem, pisket af stormen, som det nu var blevet til. Mølleren forstod sine ting, men han mumlede noget om disse bønder og landkrabber, som ingenting vidste, men snart stod vi i sikkerhed på Hessel land og fulgtes derefter op til gården, hvor høstgildet skulle til at begynde. —

Husbonden, hr. svigerfader, åbnede dansen med kokkepigen Marie, forkarlen med madammen — det var gammel tradition — til tonerne af en violin og en klarinets mer eller mindre velklingende lyde. Da disse par havde vandret gulvet om et par gange og taget en svingom, trådte andre frem, alt efter rangforordningen og med en værdighed som til et hofbal, og snart var dansen i fuld gang. Vi forlod derpå salen for at tage mod de indbudte gæster, som nu arriverede, præsten, naturligvis med sin pibe og begge døtrene med deres lærerinde, frk. Tetzlaf, samt degnen uden anden ledsager end sin pibe, men den var også værd at se, den havde et hoved så mægtigt, at det sagdes at kunne tage et fjerdingss pund. Nu buldrede det gennem porten, og med to flotte knapstruppere for rullede løjtnant, købmand Bunde fra Hestbæk med frue, født Kielsen fra Lerkenfeldt, op for døren og blev modtaget med al mulig honnør; hvor han kom, blev der altid liv i selskabet og munter, elskværdig, med en godlidende spøg på læben fik han selv svigerfader trukket op.

Så kom kaffen ind, og snakken gik muntert, mens vi hørte tonerne oppe fra den store dansesal, særlig når klarinetten tav, og musikerne blæste på horn for rigtig at sætte fart på dansen. Folkene fik samtidig sigtebrødsmellemader med rullepølse etc., kaffe og flere dramme, hvorefter det gik adskilligt livligere, men altid under sømmelige former, og kønne og fornøjelige var de mange særprægede ture som »Den toppede Høne«, »Fangedans«, »Sekstur«, »Væve Vadmel« og ikke at forglemme »Tyrolervals«, som var meget yndet og dansedes med al

mulig værdighed, mens violinen skreg, og hornet truttede. Det var ligefrem kønt at se disse kraftige piger og de ellers noget træge karle bevæge sig så adræt og i ligefrem smukke stillinger, som fremhævede deres kraftige former; dertil bidrog jo også, at der dansedes uden frakke, så de kulørte veste med blanke knapper og de brogede skjorteærmer i valsen forenedes med pigernes forskelligt farvede bånd og tørklæder til et prægtigt syn. Der var også nogle ældre årgange af husmænd og gamle koner, der dulrede omkring, manden med piben dinglende i munden, men yderst glade og fornøjede så de ud.

Efter aftensbordet, hvor ålene grasserede i alle mulige former og købmand Bundes vittigheder ligeledes, så det trak temmelig længe ud, kom det højtideligste øjeblik i salen. Et bord stillede midt i stuen og på det en dampende terrin med glohed puns, så den stærke romlugt, de osende tællelys og tobaksskyerne frembragte en ubeskrivelig atmosfære i lokalet. Musikken tav, stemningen var højspændt, glas, kopper og alt, hvad der var hult, ræktes hen til forkarlen, som øste op; sidst fyldte han sit eget bæger, rømmede sig nogle gange og holdt derpå talen for husbond, støt og rolig, hvorpå lød: »Og dette skal være vor husbond til ære etc.« Der klinkedes, atter fyldtes bægrene, som samvittighedsfuldt var tømt, og så kom skålen for madammen med det samme omkvæd, derefter jomfruernes og til sidst: »Og dette skal være vor selskab til ære.«

Terrinen var tømt, alt fjernet, og hvilket sving var der da ikke i dansen, men der var hele tiden intet at laste. To af de gamle fæstere, »Vannerupen« og »Sorten«, som havde været marinere sammen og både været i England og »nede hos de sorte«, vel i Vestindien, var blevet så oplivede, at de efter konference med spillemændene dansede »Reel« midt ude på gulvet, mens alle stod rundtom og beundrede dem. Til at begynde med var arme og ben noget stive til at få det rette sving i den engelske sømandsdans, men efterhånden arbejdede de sig op til ungdoms begejstring; aldrig har jeg set noget lignende, som disse to gamle kunne bøje knæ og springe, stadig holdende hinanden i hånden, stadig på samme sted — men nu tav musikken, spillemændene kunne ikke længere holde den hurtige takt ud, og så måtte de to dansere også holde op. Det var vist også på høje tid, de sank sammen ned på en bænk som et par klude, men da de havde fået en opstrammer i

form af et par dramme samt megen ros for præstationen, de havde ydet, rettede de sig hurtigt.

Nu brød præsten, degnen og købmandens op, mens folkene anbragtes ved det lange bord, hvor der serveredes med risengrød og klipfisk — så var festen forbi, og med mange tak for den vellykkede dag søgtes herberget, det vil sige sengene.

Den næste dag gik, som den kunne bedst, men den følgende var alle i fuldt arbejde. — —

Dermed var kvindernes efterårsarbejde til ende, rokkene og kærterne kom nu frem, aftensædet optoges til kl. 9 aften, så gik pigerne til malkning og kl. 10 i seng. Arbejdet ude var nu tærskning med plejl og så rugsåning. Der såedes altid dansk rug, en meget hårdfør sæd, som foldede godt, og hvor blev den omhyggeligt behandlet — det var jo brødet, Guds gave; ikke en kærne gik til spilde. Når negene var tærsket, toges der altid langhalm af, da hele gården var tækket med strå, men kornet førtes hen på tværloen og kastedes med en lille skovl således, at de bedste og tungeste kærner fløj længst bort, mens avnerne så at sige faldt lige ned; det arbejde skulle der en meget øvet mand til. Avnerne fejedes til side til foder, mens rugdyngen deltes i to hold, det bedste toges til sæd i såtiden, ellers gik det hele i rensemaskinen, et stort tungt asen at dreje, men den gjorde sit arbejde godt. Det, der gik under den, brugtes til svinene, resten kom på loftet, og hele gulvet blev derefter fejjet, og det sammenfejede rensedes i håndsold, noget, der også skulle megen øvelse til. Under alt dette havde vi sivsko på, ingen måtte træde i rugen med træsko.

Stude og køer var bundet ind, men fårene gik ude, og det var min bestilling, når gamle Anders kom med flokken, at udskille beder og lam, så fårene kom i én sti, hvortil da vædrene førtes, bederne i en anden og lammene i en tredie. De var lette nok at skelne fra hinanden, da de var mærket i ørerne, men alligevel var det besværligt de første aftener, når hele flokken, en 200 stykker, masede på og ville ind ad den ret smalle dør, og var det fugtigt vejr eller regn, blev jeg gennemvåd både foroven og forneden, så jeg helt måtte skifte tøj.

Aftnerne var ikke morsomme. Inde i dagligstuen sad svigerfader og jeg om det runde bord, hvorpå stod en enlig lysestage med et tællelys og så en lysesaks til at snyde det med, når tanden blev for lang. Han

tog vor eneste avis »Randers Amtsavis«, fik tændt sin gamle merskumspibe og trak så lyset nærmere hen til sig; jeg havde lånt en forfærdelig lærd bog af præsten, »Åndens åbenbaring i naturen«; men da jeg vanskelig kunne se i den belysning, blev det ingen vederkvægende og opmuntrende lekture, som i reglen blev ledsaget af merskumspibens snorken. Når klokken på den gamle bornholmer slog 9, rejste svigerfader sig, fik sin lygte tændt og vandrede ud i hver krog; særlig tog det tid i fårestien, jeg tror bestemt, han kendte hvert dyr og dets stamtavle, og fårene elskede han. Kl. 9 standsede også rokkene inde i kammeret, og madammen og jomfruerne kom ind i stuen, hvor snakken da gik lystigt, til lykten vendte tilbage, så sagde jomfruerne »god nat« og forsvandt ud ad døren, mens jeg fordybede mig i avisen, madammen strikkede henne ved bilæggeren, og den gamle kat spandt sin aftenvise. »Sner det?« spurgte mutter. »Ja, Kyndelmisse Knude holder derude med sine hvide stude, men den kommer ellers noget tidligt i år,« svarede han; »i morgen skal fårene ikke ud, men have en gift hø.« Så trak han frakken af, og det var signalet til at bryde op. —

Da sneen kom, standsede alt udearbejde, karlene tærskede langhalm, de taktfaste slag lød helt hyggeligt ind til os, og jeg havde travlt med at se efter kreaturerne. Alt blev vandet ude i gården af et stort trug ved dammen, og det var morsomt at se, hvordan studene, da de blev vant til det, kunne marchere en efter en og hver dag nøjagtig indtage samme plads ved trugtet. Desuden havde jeg sædclofterne at passe, men der blev god tid tilovers, som ofte tilbragte i spindestuen, hvor der modsat i dagligstuen var lunt hele dagen. Madammen sad i sin lænestol og spandt, også døtrene spandt, mens pigerne kartede, det så ligefrem hyggeligt og kønt ud. Og her var ingen tvang, men flittig skulle man være, og derfor fik jeg også noget at bestille. »Det, vi nu spinder, skal være til kjoletøj, bl. a. til Christine, så kan du passende vinde tvi-sten, der skal slås på.« Det var nu ikke så lige en sag, og garnnøglerne skulle have en pæn rund facon; brast tråden, måtte der slås en væverknude, så det blev jævnt. »Tydt tuen sammen,« sagde Stine — k kunne hun ikke sige — men lært det fik jeg, og så gik tiden, til jeg atter skulle i stalden eller på lofterne.

Vinteren strengedes, fjorden lå, og ålestangerne var på færde, så vi fik mange gode ål, men til fremmede så vi ikke meget; kun sønda-

gene var præstens her, eller vi var hos ham. Degnen, præsten og svigerfader så vi da ikke meget til, de dyrkede whisten i studereværelset.

Nu nærmede julen sig, grisen blev slagtet, og »Vannerupen« kørte til Illeris krat efter brændsel til den store julebagning: 1 td. rug til grovbrød, 1 td. rug til sigtning og så til pebernødder; det var hårdt arbejde for jomfruerne og Store Stine. Vi havde en stille og hyggelig juleaften, hvor Margrete, den yngste søster, spillede de gamle julesalmer, mens vi andre sang dertil, men ellers forløb julen på samme måde som sidste år.

Efter nytår begyndte det daglige arbejde igen, kun afbrudt af enkelte spisegilder og lignende, ligesom der nu jævnlig kom en slæde eller vogn med tiendekorn både fra Louns og Alstrup, og det blev ikke til så ganske lidt. Altid kom tiendeyderne selv med sæden, og det var en fornøjelse at se, hvor godt kørende de var, velplejede, fede heste, alt var solidt, og mændene selv uden undtagelse i gråt eller blåt vadmel, sindige, velmenende og gode at tale med. Alle kom ind og blev trakteret med sigtemellemader og fed rullepølse samt kaffe med en dram til eller i, ligeså pebernødder til børnene hjemme. Sognets anliggender drøftedes. Elle — eller husbond, som de fleste kaldte ham, da de næsten alle havde tjent på Hessel i deres ungdom — var jo sognerådsformand, så der var nok at tale om.

Frosten vedblev, og det kneb med vand til dyrene — til husets brug kørtes det op fra Kjelden. Vejene banedes dog noget, og en søndag eftermiddag overraskedes vi glædeligt ved præstens uventede besøg. Stemningen lavede op. Kaffen kom frem, og sognets anliggender drøftedes, de store udgifter til brændsel ligeledes, men så kom det tidspunkt, da samtalen slap op, og man forgæves ventede på, at degnen skulle lade sig se som tredie mand til en whist. »Det er dog en stor fejl, De ikke spiller kort,« sagde hans velærværdighed til mig, »ja De kender vel ikke engang kortene!« Ja, jeg kendte da l'hombrekortene, busede det ud af mig. Som en høg slår ned på en spurv, for han løs på mig, og jeg måtte jo indrømme, at jeg i en tidligere plads havde spillet den ene aften og læst højt den anden. »Hvad siger De, Elle, her har den forvalter gået så fromt, som om han ikke kendte et kort, nu skal vi havde en l'hombre.« »Ja, men jeg kender det ikke,« sagde Elle. »Men det kan De hurtigt lære. Har De chetons?« Jo, det havde han vist, da

hans far spillede l'hombre, og mens han ledte dem frem i det gamle chatol, stillede vi spillebordet op, og så begyndte undervisningen. Præsten gjorde det fortræffeligt, og vi nåede at få begyndt at spille rigtigt, inden pastoren skulle hjem.

Men da jeg kom ud for at se på vejret, havde blæsten rejst sig, og sneen ligefrem væltede ned, og da præsten aldrig gik i andet end sko, var det ham umuligt at forcere turen, så han måtte blive. Stor travlhed med at fyre i gæsteværelset og opvarme sengen med et stort messingfyrbækken, men skønt kakkellovnen var rødglødende, var der dog temmelig koldt i værelset, da jeg kunne ledsage velærværdigheden derop. Snart lå jeg også selv i min seng og hørte, hvor blæsten steg til storm, og sneen piskede på ruderne; mit værelse var jo også i den nordre gavl med vindue både til nord og vest, så stormen ret kunne høres, når den kom fejende ind fra den islagte fjord, og når den slog mod den store ladeport, der stødte op til mit kammer, var det som et kanonskud.

Det blev en frygtelig nat. Det var som alle onde ånder var sluppet løs, sove var der ikke tale om. Det knagede og bragede i tagspærene, og så lød der et bums og et til, hvad mon det var, der faldt ned? Jeg tænkte på kong Abels vilde jagt og meget andet, hvor var det uhyggeligt; jeg må dog være døset hen, men vækkedes ved, at noget faldt ned på loftet. Bælgmørkt var det i stuen, stryge en svovlstik kunne ikke praktiseres i sengen og var også farligt, da vi jo lå med løs halm under dynerne, og den strittede mere eller mindre op rundt omkring, så jeg måtte op på det kolde gulv og fik lyset tændt efter flere svovlstickers brug; tanden var frossen og skulle først optøs, den spruttede og spruttede, men endelig kunne jeg da se, at klokken var henimod 8. Så måtte jeg i klæderne, kolde og stive var de, men der hjalp ingen kære mor, og jeg så nu, at vinduerne var helt dækket af sne og is — deraf mørket i stuen.

Med besvær fik jeg døren op, og hvilket syn, jeg glemmer det aldrig. Fra rygningen af kostalden lå sneen i én drive helt ud over dammen, hestestalden var helt barrikaderet, derimod fri gang, dvs. kun en alen sne, langs stuehuset. Jeg kom i de lange støvler og vadede om til køkkendøren forbi vandvognen, der nærmest lignede et isbjerg — hvorledes skulle vi få vand? Det var dog blevet klaret ved at smelte sneen,

så vi i det nogenlunde lune køkken fik os en kaffetår. De gamle var ikke kommet op, men hans velærværdighed, han var morgenmand og vandrede dampende på sin pibe op og ned inde i stuen, hvor bilæggeren begyndte at udsende en svag varme. Frokostbordet blev dækket i halvmørke, da ruderne endnu ikke var optøet. Ude i gården arbejdede karlene i træskostøvler, med skindtrøjer, mægtige bælgvanter og lange, uldne halsklæder på en tunnel ind til hestestalden, til nøsset og studestalden, men vand til dyrene var ikke til at skaffe. Smelte sne til hestene kunne vi nok så nogenlunde, men ikke til de mange kreaturer og til fårene, for der var ikke krybber i disse stalde, kun løse brædder dannede skellet mellem lejet, og hvor foderet lagdes. Jeg var rundt alle vegne, til sidst på loftet for at se, hvad der havde forårsaget bum-pene om natten; det viste sig at være nogle af de dejlige røgede fårelår, der var plumpet ned.

Da jeg kom ind i stuen for at afgive beretning, så jeg til min forundring spillebordet med tilbehør i orden. »Jeg skal sige Dem,« sagde pastoren, »jeg kan umuligt komme hjem, og Elle siger, at der ikke kan laves noget i dag undtagen at passe kreaturerne, sneen vælter stadig ned, så kan De blive tredie mand til en l'hombre; det er den bedste måde at få tiden til at gå på.« Svigerfader nikkede velvilligt, og så satte vi os.

Middagen afbrød spillet, og efter bordet måtte jeg jo ud og se til kreaturerne. Karlene var kommet på laden, da der ikke var noget at stille op med snekastning, så længe det blæste og sneede, skønt stormen havde lagt sig noget, og jeg benyttede da tiden til at få en fornøjelig snak med jomfruerne i spindestuen.

Næste morgen havde stormen lagt sig, men det var som et uendeligt snehav, hvorhen man så. Nu måtte der skaffes vand til dyrene; sneen ryddedes så meget af dammen, at der kunne hugges hul i isen, hvorved der blev nok til hestene, men ikke til kreaturerne. Derfor huggedes en lang, smal våge på den store dam, som lå et ret langt stykke fra gården, og hertil drev vi så køer og stude. Det var en drøj tur, det føg temmelig stærkt med sneen, som frøs fast på tøjet, og dyrene var helt hvide på den side, der vendte mod vinden; tørstige var de og drak forfærdelig meget af det iskolde vand, så de, da de kom hjem, stod og rystede af kulde. Til svigermoders fortvivlelse slog køerne stærkt af på mæl-

ken, så det kneb at skaffe den fornødne fløde og navnlig smør; vi havde jo pastorens besøg, ham kunne hun ikke spise af med gåse- og svinefedt som os andre. Fårene dreves også til dammen, og det var det værste af det hele, de trængtes og puffedes, så flere faldt i vandet, og ved at hale dem op blev vi gennemvåde. Tøjet frøs derved så stift, at man dårligt kunne flytte benene, og uhyre vanskeligt var det at få sine bukser af; de kunne næsten stå ene på gulvet. Vand til huset hentede vi i en stor tønde nede fra en kilde ved fjorden, hvor vi plejede at vaske får, det var en besværlig og meget lang tur i sne; hjemkommen tømtes vandet hurtigst muligt i kar i bryggerset og tildækkedes for ikke at fryse. Dette arbejde optog hele formiddagen, så præsten så mig først efter middagen, hvor det blev bestemt, at jeg om eftermiddagen igen skulle fungere ved spillebordet, og så gik det atter løs, kun afbrudt af kaffen. Det var til at blive træt af, og både svigerfader og jeg kunne næsten ikke holde det ud.

Dagen efter var snevejret helt ophørt, men det føg og frøs endnu hårdt. Da jeg efter min morgenrunde kom ind og aflagde beretning, sad de to venner, pastoren og herremanden, i sofaen og svigermoder strikkende på en lang hose ved bilæggeren, Snap lå på sin pude, et rigtig hyggeligt familiebillede. »Kunne du ikke prøve at gå til præstegården og høre til fruene og børnene. Præsten er noget urolig for dem!« Det var ingen behagelig tur, men præsten var os altid god, når det kneb, og efter at have pakket mig ind som til en nordpolsrejse, drog jeg af med tændt pibe og en forsvarlig støttestav. Piben måtte jeg hurtigt opgive, jeg havde brug for alt det vejr, der var i mig, til eget forbrug, det tog på kræfterne, for jeg plumpede i grøfter og lignende undervejs, men endelig nåede jeg målet. Jeg måtte over havediget og ind ad køkkendøren, hvorfra jeg blev lodset ind i det mindste og luneste værelse i præstegården, »Musehullet«.

Her sad familien, den elskelige, men svagelige fru Jacobsen, og døtrene. »Men kære Vilhelm,« hun kaldte mig altid ved formavn, »hvor kommer du dog her, og hvordan har præsten det?« Efter at have fundet mig en lille kneben plads, fortalte jeg så om alt på Hessel, lige fra stormnatten, da fårelårene dumpede ned, til spillepartierne. »Men kære børn, Vilhelm må dog have en ting — hvad mon vi har?« udbød så fruene, og det måtte hun nok sige, for der var ofte smalhans

i hendes spisekammer. »Ja,« sagde Marie, kokkepigen, »nu er det middag, og så skal vi alle og han, forvalteren, have den kogte helt, som lange Anders har bragt, og så kaffe.« »Men børn, hvad vil fader sige, når han kommer hjem, og vi har spist hans yndlingsfisk?« Hun var rystet. »Det skal jeg sige Dem, kære fru Jacobsen, han vil sige: Velbekomme, børn, det var godt, I havde den; jeg har levet højt på Hessel« — og dermed gik vi løs på helten, som var meget sjælden at få. Jeg var nu slet ikke så vis på, at den gode præst ville udtrykke sig, som jeg havde trøstet den gode frue, og jeg lovede mig selv, at jeg nok skulle fortælle ham, hvor godt helten havde smagt mig, ligesom jeg glædede mig til at se hans mellemfornøjede ansigt.

Efter kaffen vandrede jeg hjemad, fyldt med mange, mange hilsner. Det blev en hård tur, da vinden havde rejst sig, og jeg gjorde derfor et lille ophold i skolen. Hyggeligt var her ikke, vinduerne helt tilfrosne, et par svovlede tørv osede i kakkellovnen, og degnen gik op og ned på gulvet i en gammel overfrakke, suttende på en udgået pipe; tobakken var sluppet op, ud kunne han ikke komme, og der var så langt til høkeren Niels Christian på Illerisørce. Jeg fandt det trist for ham, og i et bevæget øjeblik tømte jeg min tobakspung til ham; det modtoges med et suk, som vist kom helt nede fra maven, så dybt var det, og under megen tak lodsede han mig ud.

Da jeg kom hjem, var jeg så gennemsvedt, at jeg helt måtte skifte tøj, inden jeg kunne aflægge beretning. Turens besværligheder syntes ikke at interessere præsten, men det glædede ham naturligvis, at kone og børn havde det godt. »Og så kan De ikke tænke Dem, hr. pastor, som jeg blev trakteret! Marie kom med den dejligste kogte helt!« »Helten! Har De spist — har De spist den dejlige helt?« »Ja, De kan tro, ikke så meget som halen blev levnet; å, som den smagte. Fruen vidste ikke, hvor godt hun ville gøre det for mig efter den strenge tur, og Marie mente, den havde hængt længe nok.« »Hm, kunne den ikke holde sig i den frost? Ja, sådan går det i denne verden; alt er forgængeligt, og vi er skrøbelige,« sukkede pastoren, dog var sukket ikke så dybt, som da degnen fik min tobak, men det morede særlig svigermoder at se hans dårligt skjulte ærgrelse. »Ja, ja,« sagde han så, »men nu har De vel fået kræfter til at tage kampen op ved l'hombrebordet« — og derpå gik det atter løs med kortene!

Den følgende morgen kom alt mandskab på snekastning, og jeg var optaget hele formiddagen, som vel var, for den evige spilloen var for meget. Til middag meldte folkene, at nu var der nogenlunde slædeføre til Louns, og svigerfader kørte så præsten hjem¹⁾.

Vinteren strengedes. Vinduerne var dækket af et helt lag ispalmer, og lofterne i de stuer, der ikke var opvarmet, og hvor der ikke var gips, belagdes med rim; således hos mig, og når jeg kom i seng, smeltede min ånde den, så det dryppede ned til mig. Ude omkring stoppede og tættede vi om vinduer og døre, inde frøs ølankeret i folkestuen. Men ude på fjorden var der liv, det var fiskerne, der stangede, og der var livlig forbindelse med Salling. Ude ved Rotholmene lå damperen »Fylla«, som ellers sejlede mellem København og limfjordsbyerne, indefrossen; isen havde skruet den op mod en af øerne.

En morgen kom svigerfader og sagde, at man hos Eskær Møller i Salling kunne få 1 td. byg byttet for gode gryn uden told mod at betale 3 f, det mente han, var værd at forsøge, om jeg ville køre over isen med et par tønder. Hurtigt fik jeg hestene skærpet og vognen smurt, og jeg rullede af, vældig rask på det. Men jeg kan ikke nægte, at da jeg først var rigtig ude og hørte denne underlig rumlende lyd fra isen, blev der mere alvor i sindet, og hvor var der ensomt; den livlige færdsel var der her ikke noget af, kun hist og her skimtedes i det fjerne i frosttågen en enlig skikkelse. Falde hen i betragtninger var der dog ingen tid til, uafsladelig måtte jeg have opmærksomheden henvendt på de isblokke, fiskerne havde sat på højkant ved stanghullerne, men jeg kom godt over ved Eskær Teglværk, fortsatte ad vejen op til møllen, betalte mine 9 f og vendte velbeholden tilbage. —

Der var fæstet en gammel mand i Mogenstrup i Salling til at passe fårene. Svigerfader anmodede mig om at køre over og hente hans dragkiste, og jeg skulle da ved Eskær tage sognevejen. Det var en lang tur, først ved middagstid nåede jeg frem og fik en vældig kiste med jernbeslag, navn og årstal sytten hundrede og et eller andet, samt

¹⁾ Pastor Jacobsen blev 1872 forflyttet til Skødstrup ved Århus, hvor hans hustru og en datter døde. Et smukt vidnesbyrd om venskab mellem ham og Elle er, at da han på grund af svagelighed 1884 måtte tage sin afsked og stod ret ene, åbnede Elle sit hjem for ham. Han døde på Hessel 1887.

prydet med røde blomster på blå bund, i det hele et pragtfuldt eksemplar, på vognen. »Han« skulle hellere køre lige ned til fjorden, de' æ såwal den hal' vej spår',« sagde gårdmanden, hvor jeg hentede kisten. »Ja, men er lerne ikke for høje? Og der ligger megen sne,« sagde jeg. »Nej, når »han« kører vesten om den hyw på mi mark, ka' de' go.« Det var fristende at spare den lange omvej, men jeg skulle ikke have fulgt hans råd, thi pludselig sank hestene i til maven og arbejdede som rasende fremad; også vognen sank ned med et bump, og den store kiste gled forud og var ved at presse mig ud til formsækken. Af al min magt satte jeg fødderne imod, men det så højst alvorligt ud. Hestene sank dog heldigvis ikke dybere, jeg kunne se mere og mere af dem, de asede ikke længer så stærkt, så vi måtte være kommet ud på isen. Dyrene standsede af sig selv og trak pusten, og jeg fik med besvær kisten trukket på plads. Både de og jeg var ved alt dette slid blevet meget ophedede, men den friske nordenvind, som fejede hen over den store flade, afkølede os hurtigt igen, ja, hvor var det koldt. En lille time efter var vi atter hjemme.

Da frosten stadig holdt sig, begyndte svigerfader at tale om at køre over Louns bredning til Sundstrup ved Virksund for at besøge Kren Bruus, en fjern slægtning af fru Elle. Det var en velstående gårdejer og større handelsmand, der opkøbte af den uld, han kunne få, til Viborgs største købmand, A. W. Sandberg, ligeså sæd, navnlig rug, som videresolgte til Norge, når nordmændene i forårstiden kom sejlene med tømmer og brædder, som da byttedes med sæd og grise; det gav en livlig og fornøjelig handel. Svigerfader handlede meget med Kren Bruus, og nu ville han sælge noget rug til ham.

Det var en lang tur over fjorden; fra haven kunne vi se til Sundstrup; jeg havde været kørende dertil om sommeren, en lang vej ad landevejen, henved 4 mil, men over isen var der vel kun 2, så der var jo meget sparet, men de to mil var ikke rare, og så syntes jeg, der havde været volsomt kedeligt i Sundstrup; det var langt fornøjeligere at være hjemme. Derfor blev jeg forkølet, hostede og nyste, og så gik der bud til Rolin, der var gift med den ældste datter Kathrine og nu boede på Hestbækgaard, om at køre med i stedet for mig. Han kom, og i fint solskin og knagende frost rullede de af. Jeg turde ikke være ude i den kulde og iagttag afrejsen fra vinduet i mit værelse, men

da vognen var vel afsted, blev jeg inviteret på kaffe i spisekammeret. Den var fortræffelig og havde den heldige indflydelse på min forkølelse, der nu var som dampet bort.

Dagen efter oprandt med blæst og gråvejrr fra sydvest, det tegnede ikke godt for vore folk, ville de dog i god tid bryde op fra Sundstrup. Blæsten steg til storm; vi vidste, hvad det betød, havet pressesedes ind i fjorden, og isen blev usikker. Det mørknede tidligt, men endnu var de ikke kommet, og udefra lød nogle sære, uhyggelige lyde, det ene langtrukne brag efter det andet gennem mørket. »Hvad betyder det?« spurgte jeg gamle smed Svendsen. »Det er isen, der brydes,« sagde han, »havde vi endda Elle og Rolin hjemme.« Det tænkte vi vist alle, vi var krøbet sammen om bilæggeren, hvor blev de dog af; endnu havde ingen turdet udtale frygten for en ulykke, men den stod tydelig skrevet i alle ansigter. Da gøede lænkehunden, der kom en vogn. Gud ske lov, nu havde vi dem, lygten blev tændt, og alle ud ad dørene. Men hvad var dog det for en opstilling der bag i vognen, og det var jo en almindelig havvogn og ikke »Randersvognen«, der måtte være sket noget. Endelig fik vi de meget forkomne hjulpet ned og af tøjet, glade ved at se dem i velbehold og lykkelig kommet hjem, men den stemning syntes hverken at beherske Elle eller Rolin. Endelig fik vi da noget af forklaringen. Da de kørte i land ved Sundstrup, knækkede forakslen, der var af træ, i de frosne tangbunker, og så havde de måttet låne en vogn af Kren Bruus og køre ad lundevejen hjem; det ville han have, da han ikke mente, fjorden var sikker. »Ja, så var det da en Guds lykke, at akselen knækkede,« sagde svigermoder, »nu har vi jer i god behold, og det er hovedsagen.«

»Nu får vi tøn,« sagde gamle smed Svendsen, han var en erfaren vejrrprofet, og det fik vi, så det duede noget. Storm og regn piskede ned, alt drev af væde, sneen gled i store kager fra tagene, og træerne kom af med den hvide kjole og så ud, som om de havde vendt op og ned på sig selv og stod med rødderne i vejret, sådan var grenene knækket og indfiltret i hinanden, men mest imponerende at se var fjorden ved det aldeles pludselige tømning. Brag på brag lød, når store isstykker brødes løs og mellem sorte bølger med hvide skumtoppe skruedes mod hinanden og lavede hele barriærer langs kysten. Ude på »Fylla« var der stor travlhed; der kæmpedes en hård kamp for at værge skibet mod is-

skruningerne; den havde fået dampen op og stræbte nu at komme ind under Sallingland, hvor der ingen fare var. Det lykkedes, og et par dage efter gik den til Skive.

Nu kom der vand i dammen til stor glæde for kreaturerne, men vejene var nærmest ufarbare og i ét ælte, da vandet her ikke kunne synke i jorden for frosten, og der blev store huller i dem. Vi klemte på med tærskning for at blive færdige til markarbejdet; om det så var den gamle tærskemaskine, som i åringer ikke havde været i brug, kom den i gang, skønt så et, så et andet sprang i den, så Svendsen tordnede over det gamle skidt, som han meget uærbødigt titulerede himstregim-sen. Folk begyndte også at røre på sig. Degnen viste sig en søndag med sit pibehoved, som vist længe havde lidt af næringsssorger, ligeledes tonede præsten frem, men noget rigtigt kortspil blev der alligevel ikke, da aftensædet jo var ophørt. Rokkerne med tilbehør var kommet på loftet; alle krøb i seng, når arbejdet var til side, lys brugtes ikke mere, men til gengæld var vi oppe med solen, kort sagt: Alt gik nu i sin gamle trummerum.

Men så skete noget aldeles uhørt. Bundes kom kørende på visit, og efter at vinterens besværligheder og vejenes ufremkommelighed var drøftet, kom det egentlige. Fru Bunde bragte hilsen fra Lerkenfeldt; der havde de talt om, at det kunne være så forfærdelig morsomt nu i fastelavnstiden at opføre en dilettantforestilling til fordel for de fattige i sognet, som havde lidt så meget, da fiskeriet næsten havde været stoppet. Svigerfader svarede, at han aldrig havde spillet komedie, men da han hørte, at han blot skulle give sit minde til, at hans ungdom måtte deltage i opførelsen, gav han lov dertil. Det skulle foregå i den store sal på »Lundgaard«, som Graves Pedersens enke havde stillet til rådighed, og prøverne skulle også holdes der.

Fru Bunde indbød os unge til næste dags eftermiddag at møde i Hestbæk for at vælge stykkerne og fordele rollerne, og der traf vi de øvrige, som var tilsagt til at agere, frk. Emma Jørgensen, en slægtning af præsten, kommis Dam og provisor Rydberg fra Farsø apotek samt Rolin. Efter kaffen begyndte forhandlingerne; Bunde foreslog at indlede med, at frk. Jørgensen deklamerede »Emilies hjertebanken« — hvad straks blev vedtaget under frøkenens beskedne protest — og dernæst at opføre Erik Bøghs »Valbygåsen« og »Jomfruen«, hvori vi

ligeledes samtykkede. Derpå fordeltes rollerne, og billetpriserne blev bestemt: 1 f til generalprøven, 3 til hovedforestillingen, dog kun 1 for børn og kuskene fra herregårdene.

Vi fik tre dage til at studere vore roller, så skulle vi prøve på Lundgaard. Der blev derfor en læsen overalt; hvor man kom, hørte man en eller anden højt repetere sine replikker. Margrete og jeg indøvede en duet ved klaveret, som stod lige op til køkkenet, og selv den gamle rare kokkepige Martha blev så optaget, at hun — så falsk som muligt — sang vor vise efter: »Frøken Agnes! Ih, hvad ser jeg!« — alt imens hun rørte i gryden.

I Lundgaard modtog den rare gamle Karen Lundgaard os venligt og bød på kaffe. Teatret var fortræffeligt lavet, ja, der var endog påklædningsrum bag scenen; Bunde var selvfølgelig instruktør og hersede frygteligt med os. Præstens klaver havde vi lånt, og lærerinden, frk. Tetzlaf, spillede uden at tabe tålmodigheden, thi stadig måtte der gentages, da vi ikke faldt rettidigt ind, men til sidst gik det da så nogenlunde.

I de følgende dage læste, repeterede, spillede og sang vi, for at vi da ikke helt skulle gå hen og prostituere os, og så kom dagen, da slaget skulle slås. Bunde var alle vegne, råbte, skældte ud, rettede på klæder og parykker, men så var vi endelig færdige. Stadig havde vi hørt vogne rulle ind i gården, det tydede på fuldt hus, og de var der også fra Lynderupgaard, Lerkenfeldt, Lille Restrup, Mølgaard, alle Kieldsenerne, fra Hvanstrup, Gøttrup og Gunderupgaard, en køn forsamling, spændt på, hvorledes dette dristige foretagende ville løbe af; aldrig var sligt passeret på egnen! Den store sal var stuvende fuld, og foruden frk. Tetzlaf ved klaveret medvirkede to stedlige musikanter med violin og klarinet, så det var jo helt storartet.

Stykkerne gjorde stor lykke, tilskuerne klappede, og latteren rungede, og sådan blev det ved, til de elskende havde fået hinanden, og

V. Bruhn som ældre.

tæppet rullede ned; sejren var vundet, fremkaldelse fulgte på fremkaldelse, det var dog mest Andrine (Elle) og Bunde, de gjaldt. Så tømtes salen, egnens beboere tog hjem, men personalet og de fremmede blev budt på kaffe i stuerne, mens salen ryddedes til en lille svingom. Samtidig gjordes kassen op; Karen Lundgaard ville af hensyn til formålet ikke have noget for den megen ulempe uden en hjertelig tak, og for resten havde hun og hendes børn og folk moret sig storartet. Følgen var, at vi med glæde kunne overrække præsten og hr. Elle godt 100 rdl. til de fattige og trængende, og det var jo en god hjælp.

Nu meldte foråret sig, og markarbejdet stod for døren, men alt gik sin rolige gang. Op kl. 4 og i selen, til sol gik i bjerge, men vi fik i reglen en god middagsøvn. Vejret var tørt, og der var en brændende sol, så bremserne florerede, aldrig har jeg set så mange på nogen egn. Havde vi ikke de løse stude og ungvæget i fold og køerne inde, når duggen og tågen var flygtet, for dyrene ud i fjorden, som om al verdens onde ånder var efter dem, og stod der og pjaskede til aften. Hestene var på sådanne dage næsten ubrugelige, bremsegale; derfor tog vi en længere middag og holdt ud om aftenen. —

Oversichtsplan over Hessel

